

İKTİSAT

DERGİSİ

SAYI 190 NİSAN 1980

İnsallah

Masallah

Fesüpanallah

Yeni bankacılık Garanti Bankası'nda

**Yeni bankacınız, bankacılığın
bir hizmet kurumu olduğuna inanıyor.
Ve yeni bankacılık yeni hizmetler vermektir,
bunu da biliyor.
Garanti Bankası, yılbaşından bu yana sizlere yeni hizmetler getirdi:**

Çocuk Kulübümüz ilk kez
şube içi video ve film gösterilerinden
başka, aile bütçesine katkıda
bulunmak üzere, alışverişlerde
%10 indirim imkânı da getirdi.
Şiradilik Kulübümüz İstanbul,
Ankara, İzmir, Adana ve
Gaziantep'te faaliyet gösteriyor.
Ayrıca, çocuk dergimiz ve
kumbaramız da var.

Yurt dışındaki çalışanlarımıza
seslenmek, onların sorunlarını
duyurmak için,
Garanti Gazetesi'ni
çıkartıyoruz. Şubelerimize
başvuranlar, yurt dışındaki
yakınlarına gazetemizde mesaj
gönderebiliyor.

Çocuk Yılı nedeniyle, yurt dışındaki
işçilerimizin çocukları arasında
yaptığımız ödüllü bir yarışma sonucu
açtığımız **Resim Sergisi** ile, sanat
faaliyetlerini sürdürüyoruz.

Tarım Programı çiftçi ve
köylülerimize hizmet sunuyor.
Bu programda, ilk olarak üç elkitabı
yayınlanıyor. Ayrıca, tarımla ilgili
sorularımızı da uzmanlarımız
cevaplandırarak.

Her şubemizde bulunan
"Yeşil Yoncalı" elemanlarımız,
müşterilerimizin bankacılık ve
özellikle emeklilerin, emeklilikle
ilgili sorunlarını çözmeye çalışacak.

Size yakın olan Garanti Bankası,
tüm banka işlemlerinin yanı sıra,
Garanti Çeki'yle de hediye seçme
güçlüğünü ortadan kaldırıyor.

Garanti Bankası, bankacılıkta
yeni örnekler vermeye devam edecek.

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

"yeni bankacınız"

İKTİSAT DERGİSİ

NİSAN 1980

SAYI : 190

CİLT : XXX

İ. Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANI

Sahibi : Şeref ÖZGENCİL
Yazı İşl. Md. : Ahmet ÖZPINAR
İdari Md. : Selçuk SANCAR

DERGİ YÖNETİM KURULU

Başkan : Prof. Dr. Akın İLKİN
Doç. Dr. Toktamış ATEŞ
Doç. Dr. Ömer GÖKAY
As. Dr. Ahmet KALIN
As. Kaya ARDIÇ
Sedat SANATKÂR
Bülent YARDIMCI

Kurucusu : Nihat BATUR

DERGİ YAZI KURULU

Doç. Dr. Asaf Savaş Akat, Prof. Dr. Erdoğan Alkin, Prof. Dr. Önder Arı, Dr. Taner Berksoy, Prof. Dr. Esat Çam, Metin Çağlar, Prof. Dr. Demir Demirelli, Prof. Dr. Nusret Ekin, Prof. Dr. Feridun Ergin, Prof. Dr. Sevim Görgün, Aslan Başer Kafaoğlu, Prof. Dr. Gülten Kazgan, Prof. Dr. Haydar Kazgan, Prof. Dr. Metin Kutal, Doç. Dr. Bilsay Kuruç, Prof. Dr. Nazlı Kuyucuklu, Prof. Dr. Erol Manisalı, Kenan Mortan, Alp Orçun, Doç. Dr. İzzettin Önder, Yılmaz Özen, M. Sedat Piroğlu, Prof. Dr. Halil Sahilloğlu, Prof. Dr. Erdiç Tokgöz, Prof. Dr. Melih Tümer, Prof. Dr. Yüksel Üken, Prof. Dr. Besim Üstünel, Dr. Fahrettin Yağcı.

İçindekiler

GÖRÜŞ

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN 2

DİYALOG

TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE
ORTA SANAYİ ÜZERİNE

Handan GÖRGÜNAY 4

TÜRKİYE NİÇİN SANAYİLEŞMELİ?

Hikmet ÇETİN 9

TÜRK SANAYİNİN SORUNLARI
DIŞ BORÇLANMA VE ÇIKIŞ YOLU

T. Güngör URAS 15

SANAYİLEŞME OLGUSU VE

TÜRKİYE

Bilsay KURUÇ 20

EĞİTİMDE AMAÇ VE

ÜRETİCİ EĞİTİM

Dr. Tahir ÖZGÜ 25

EKONOMİDE BU AY

..... 28

DIŞ BASINDA İKTİSAT

Derleyen : Kaya ARDIÇ 32

Abone Ücreti-Yıllık : 600 - 6 Aylık : 300 TL.
Reklam Tarifesi : Ön kapak içi 4.000 TL. İç
sayfa tam 2.500 TL. İç sayfa yarım 1.250
TL. Arka kapak içi 4.000 TL. Arka kapak
5.000 TL. — İdare Yeri : Cumhuriyet Cad.
Ceylan Apt. No. 27/6 Taksim-İST. ☎ :
45 17 52 — P. K. 599 Karaköy/İst. Daha
evvel başka yerde basılan yazılara ücret
ödenmez. Yazılardaki fikirler yazara aittir.
Gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın
kade edilmez. — Fiyatı 60 TL.

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi - ☎ 43 55 72

Görüş

Türk ekonomisini içinde bulunduğu bunalımdan çıkarma yolunda alınan 25 Ocak tarihli önlemler ne sonuç vermiştir? Bu önlemlerin de olumlu etkisi olduğu söylenen ve bu nedenle sağlanan 1 milyar 160 milyon dolarlık yardım Türk ekonomisi için yeterli midir?

Önlemlerin başlıca amacı, üç basamaklı rakamlara ulaşan ve soluk kesen enflasyon hızını düşürmek ve yüksek oranlı devalüasyonun dürtüsüyle dışsatımı arttırarak ekonomiyi işler duruma sokmaktır.

1979 yılı % 80'e varan enflasyon oranı ile bu alanda yeni bir rekorun sahibi olmuştu. 1980 yılının ilk üç ayındaki oran ise, resmi açıklanması gecikmekle beraber % 50'ye çok yaklaşmış bulunmaktadır. Bu ilk üç ayın içinde de ayrı bir rekor kırılmıştır. Şubat ayında gerçekleşen % 29,5'luk fiyat artışı, Cumhuriyet tarihinin görmediği bir aylık artış hızıdır. İlk üç aylık temponun uyandırdığı izlenim, maalesef 1980 yılındaki artış oranının geçen yılını geride bırakacağı yolundadır. Ayrıca, yeni devalüasyon söylentilerinin yoğunlaşmasını, yapılmış olan yüksek oranlı devalüasyonun iç fiyat artışlarıyla daha şimdiden aşınmış olmasını belirten anlamlı bir gösterge olarak kabul edebiliriz.

Dışsatım gelirleri ve işçi dövizleri de umulanın çok altında kalmış, hemen hemen geçen yılki seviyenin etrafında gerçekleşmiştir. Bunlara dayanarak, yıl sonuna kadar, dışsatım gelirlerinin 2,7 - 2,8 milyar dolar, işçi dövizlerinin de 1,1 - 1,2 milyar dolar dolaylarında gerçekleşmesini beklemek, gerçekçi bir tahmin sayılabilir.

Sağlanan 1 milyar 160 milyon dolarlık yardımın yeterli olup olmaması bir yana, acaba bu yardımı yıl içinde kullanma olanağı var mıdır? İngiltere-

re'nin, Japonya'nın adeta geleneksel durum kazanan ve kullandırmayı önleyen zorluk çıkarma davranışları yanında, en büyük katkısı 295 milyon dolarla yapan A. B. D.'nin verdiği paranın ancak ekim ayında ele geçecek olması, yardımın etkisini sınırlayan unsurlardır.

Bu olanaklarla ve iyimser olarak 5.5 - 6 milyarlık bir dışalım, Türk ekonomisinin yapısal düzelmesini değil, 1980 yılını bile kurtarmaktan uzaktır.

Çok ciddi dönemlerin eşliğindeyiz.

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Diyalog

Türkiye'de Küçük ve Orta Sanayii Üzerine

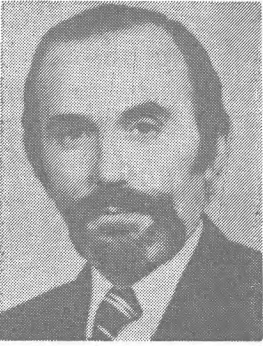
Handan GÖRGÜNAY

Türk sanayii içinde önemli bir konumu bulunan küçük ve orta sanayinin bugünkü durumu, sorunları, çözümleri ve ekonomik önlemlerin bu kesim üzerindeki etkileri konularında Sanayici Ali Kermen ve İstanbul Sanayi Odası meclis üyesi, Alüminyumcular Derneği Başkanı Nezihi Tümay ile görüştük. Aşağıda bu görüşmeyi sunuyoruz :

1 — Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik darboğazdan en yoğun etkilenen kesimlerden birinin de küçük ve orta sanayi kesimi olduğunu biliyoruz, birçok küçük ve orta büyüklükteki işletme kapanmakta ya da işini küçültme yoluna gitmektedir. Genelde Türk sanayisinin de içinde bulunduğu çıkmazı yansıtan bu gelişmenin nedenlerini değerlendir misiniz? Özel olarak küçük ve orta sanayinin karşılaştığı en önemli sorunlar nelerdir?

2 — Demirel Hükümetince hazırlanan ekonomik önlemler paketinin, küçük ve orta sanayi kesimi üzerindeki etkileri neler olmuştur?

3 — Küçük ve orta sanayinin Türk sanayii içindeki yeri nedir? Söz konusu kesimi nasıl bir gelecek beklemektedir? Küçük ve orta sanayici için içinde bulunduğu bunalımdan çıkış yolu var mıdır?

ALİ KERMEN

ÇARPIK SANAYİLEŞME

1 — Küçük ve orta sanayicinin sorunlarının kaynaklarını Türkiye'nin sanayileşme sürecinde aramak gerekir. Küçük ve orta sanayici bir maddada, 1952'lerden bu yana özel sektörün gelişme sürecine uygun olarak, çarpık bir gelişme gösterdi. Sorun bugün ortaya çıkmış değildir. Sorun Türk sanayinin plânsız, dağınık, anormal ve piyasa koşullarına uymayan ters bir biçimde kurulmuş olmasından ileri gelmektedir. Türk

toplumunun yapısına, ihtiyaçlarına uymayan, doğal kaynaklarını değerlendirmeyen, çarpık bir sanayileşme geliştirilmiş, toplumun gayrimütecanis satın alma gücünü dikkate almaksızın, tüketimde sadece varlıklı kesimlerin ihtiyacına cevap verecek sanayi kuruluşları gerek hammadde gerekse teçhizat bakımından alabilirdiğine dışa bağımlı gelişmiştir.

Bugün karşılaşılan sorunlar, özellikle hammadde ve kredi temininde karşılaşılan güçlükler sadece küçük ve orta sanayinin değil büyük sanayinin de sorunudur. Bu Türk sanayinin kaderidir. Türk sanayii bugünkü yapısıyla değil dışa açılmak, iç piyasada kendini koruyacak durumda değildir. Türk sanayii dediğimiz bu delikanlıyla hiçbir uluslararası yarışa katılamayacağımız gibi bu sağlıksız bünye kendisine ve toplumuna zarar vermeye başlamıştır. Bugün geline nokta bunun bedelini ödetmektedir. Sağlıksız sanayi cezasını bulmalıdır.

Ancak şu hususu belirtmekte yarar var; küçük ve orta sanayii Türk toplumunda özel sektör bünyesi içinde bir bordro mahkûmu durumundadır. Fasit bir çemberin içine sıkıştırılmıştır. Kredi ve hammadde temini açısından belli bir tekelleşmeyi kıramamıştır ve kendi içinde çırpınmaya mahkûmdur. Özel banka kredileri birkaç ailenin elindedir. Küçük ve orta sanayici bundan yararlanamaz. Orta vadeli kredi ve selektif kredi temininde büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır. Küçük ve orta sanayicinin ihracat yaparak döviz sağlaması da bugünkü koşullarda mümkün değildir.

ÖNLEMLERİN ETKİSİ

2 — Enflasyon belirli bir ölçüde tutulmak şartıyla, gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmesini destekleyen bir iktisadi olaydır. Ancak akıllı yöneticiler, akıllı siyasiler, bunun hem dozunu hem de enflasyon yoluyla sanayileşme istikâmetini memleketin ihtiyaçlarına ve doğal kaynaklarına göre yönlendirirler. Türkiye'miz böylesine akıllı siyasilerden yıllardan beri mahrum olduğu için enflasyon, enflasyon olarak kövrülenmiş, memleket gerçeklerine uymayan, çarpık, dış yardımlara bağlı bir sanayi gelişmiştir. Bu arada her yıl artan enflasyon, teşebbüs gücünü kövrüklemiş, muhtelif yapıda, irili ufaklı, gayri mütecanis, üretim amaçları belirsiz bir

alay kuruluş ister lisans yoluyla, ister Sınai Kalkınma Bankası yoluyla yurda gelmiş, tamamiyle kontrolsüz bir şekilde büyük kentlerimize bir mantar gibi yapışmıştır. Enflasyon devam ettiği sürece enflasyonun yarattığı anormal iktisadi koşullar altında konjonktürel kârlılık kişisel dehanın ürünü olarak kabul edilmiştir.

Sanayi her yönüyle dolara bağlı olduğundan, haklı ya da haksız herhangi bir devalüasyon hemen bütün mal ve hizmetlerin fiyatlarına çok yüksek oranlarda yansımıştır. Bu yansımada hiçbir otoritenin etkisi yoktur, insafa kalmıştır. İşletmelerde büyük üretime dayanan ucuzluk yerine az üretim-kârlılık alışkanlığı gelişmiştir.

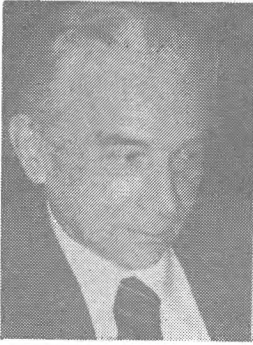
Bu süreç önlemler paketi dediğimiz devalüasyon, fiyatları kontrol etmeme kararları ile önlenemeyecektir. Bu iktidar devalüasyonu çok çok büyük oranda yapmıştır. Bunun sonucu, artan fiyatlar karşısında piyasada talebin azalması olmuştur. Bugün serbest piyasada birçok mal fabrika üretim fiyatlarının altında, ikinci elde satılmaktadır. Bu tüketicinin iflasıdır, yoksa alınan ekonomik önlemlerin başarısı değil.

Ne sanayicinin ne de toplumun bu duruma tahammülü yoktur. Sağlıksız bir büneyi çalıştırma pahasına kredi muslukları pompalanmış, daha sonra alınan önlemlerde de geç kalınmıştır.

BEKLENEN GELECEK

3 — Türkiye gibi sermaye ve teknoloji birikiminin çok ağır seyrettiği bir ülkede iktisadi entegrasyon belirli bir süre sonucunda olacaktır. Bugünkü koşullarda, büyük sanayinin başlangıcında küçük ve orta sa-

naysız bir toplum düşünülemez. «Mutlaka büyük sanayii şarttır» şeklindeki bir düşünce en azından belli özellikteki bazı sanailer için geçerli değildir. Ancak şunu ifade edeyim : Küçük ve orta sanayinin kaderi bellidir, tasfiyesi kaçınılmazdır.

NEZİHİ TÜMAY

SORUNLAR, ALINAN ÖNLEMLER

1 — Ben küçük ve orta sanayicinin bugün içinde bulunduğu durumu ve ekonomik önlemler paketinin bu kesim üzerindeki etkilerini birlikte ele almak istiyorum.

Acele bir kararla, Kit'lerin ürettiği malların fiyatları büyük boyutlarda ve piyasanın hazmedemeyeceği ölçülerde arttırıldı. Buna ilâve olarak büyük ölçüde devalüasyon yapıldı. Ayrıca toplu sözleşme yılı olduğu için işçi ücretleri de bir hayli yükseldi. Bu yetmiyormuş gibi Merkez Bankası reeskont kredilerini kısıtı ve banka-

lar da kredi musluklarını tamamen kapadı. Bu durumda işletme sermayesini enaz iki üç katına çıkartma gereği ortaya çıktı. Küçük ve orta sanayici ne yapsın? Yapılacak tek şey işyerini kapatmak ya da istihdamı kısarak atıl kapasite ile çalışmaktı. Küçük ve orta sanayici de bunu yaptı. Bu dönemde sadece İstanbul ve çevresinde 100 binden fazla işçi işinden çıkartıldı, üretim azaldı.

Pahalılık ve geçim sıkıntısı nedeniyle piyasada gerçekte büyük bir talep daralması meydana gelmiştir. Bu da küçük ve orta sanayicinin üretimini azaltan faktörlerden biridir. Deniliyor ki, biz bu önlemler paketindeki kararları aldığımız zaman bu neticeyi arzu ettik; iç tüketim azalsın ve sanayici de ihracata yönelsin. Bu tamamen skolastik medrese mantığının ifadesidir. Çünkü hiçbir sanayi dalında yalnız ihracatla yaşama olanağı yoktur. Kaldı ki bir taraftan enflasyon nedeniyle maliyetler artmış, diğer taraftan kapasitelerinin çok altında çalışan kuruluşların bu yönden de maliyetleri yükselmiş, dış

piyasalarda ihracata yönelik pazarlama olanakları kalmamıştır. Bunun dışında ihracatı teşvik ve formaliteleri azaltıcı mahiyetteki kararlar yerinde olmakla beraber yetersizdir. Ayrıca bu kararların uygulanmasında da büyük aksaklıklar ortaya çıkmaktadır. Mesele ihracat için gerekli hammaddenin ithalinden gümrük vergisi alınmayacağı yolundaki karar 3,5 aydır uygulanmamaktadır.

Küçük ve orta sanayicinin en önemli sorunlarından finansman temini konusunda da şunu vurgulamak istiyorum; Devlet bankalarının imkânları büyük kitlelere hitap ettiğinden, iş sahiplerine verdiği miktarlar çok yetersiz kalmaktadır. Özel bankalar ise imkânlarının büyük bir bölümünü kendi iştiraklerine ve büyük sermayeyle iştirak etmiş gruplara vermekte ve küçük ve orta sanayici kredi temini konusunda büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu durum

finansman güçlüğü'nün en başta gelen etkeni olmaktadır. Kanaatimizce, bankalar kanununda ve sermaye piyasası mevzuatında köklü değişikliklere ihtiyaç vardır.

KÜÇÜK VE ORTA SANAYİ YAŞATILMALI

2 — Eğer Türkiye bir sanayi ülkesi olmak ve ekonomisinde sanayiye ağırlık vermek istiyorsa, orta ve küçük sanayicisinde yaşamasını sağlamaya mecburdur. Bunun içinde sözkonusu kesimin kredi ihtiyaçları daha realist bir şekilde karşılanmalı ve teknolojisini modernleştirme çabalarında yardımcı olunmalıdır. Bu tabikatin ise ne şekilde olacağını, masa başında bürokratların saptamasına imkân yoktur. Küçük ve orta sınıf sanayicilerinin, dernek kuruluş ve birlik şeklindeki teşekkülleri ile sıkı işbirliği yapılmadan sorunlarının doğru bir şekilde çözülmesi mümkün değildir.

Türkiye

Niçin Sanayileşmeli?

HİKMET ÇETİN

Türkiye'nin, bugün daha doğru-
su sanayinin karşılaşmakta olduğu
sorunların bir kısmı Türkiye'nin ye-
terli ölçüde sanayileşememiş olma-
sından doğan sorunlardır. Türkiye
için sanayileşme niçin gereklidir?

Sanayileşmenin gereği dünyanın
belirli ülkeleri sanayileşmiştir, o hal-
de güzel bir şeydir, bizde sanayileş-
im konusu değildir. Türkiye'nin bazı
çok temel ekonomik ve toplumsal
sorunları vardır. Bugün vardır, gele-
cekte de olacaktır. Bunların çözüm-
lenmesi, ancak sanayileşme ile ola-
bileceği için sanayileşme gereklidir.
Hangi temel ekonomik ve toplumsal
sorunlarla karşıyız ve neden bunlar
için sanayi gereklidir?

Hem bugünün, hem yakın ve
uzak geleceğin en önemli sorunu hiç
kuşkusuz işsizlik ve istihdam sorunu-
dur. Bazı sayısal bilgiler aslında bu
sorunun tüm ağırlığını karşımıza ge-
tirmektedir ve bugün güncel olarak
karşılaştığımız bazı sorunların teme-
linde bunun yattığını ve buna çözüm

bulamazsak gerek ekonomik gerek
toplumsal sorunların giderek çok da-
ha büyüyeceğini hep birlikte kabul
etmek durumundayız.

Planlamanın rakamlarına göre,
yurt içi işgücü fazlası bugün 2 milyon
340 bin kişiye çıkıyor ki buna özellik-
le tarım kesimi dışındaki gizli işsizlik,
hizmetler kesimindeki işsizlik de ka-
tılırsa çok daha yüksek boyutlara
ulaşır. Aslında, konu bunun çok öte-
sinde önemli, Türkiye'nin nüfusu yıl-
da 1 milyon kişi artıyor ve önümüz-
deki yıllarda başlayarak, her yıl 500-
600 bin kişi yeniden işgücüne katılı-
yor ve iş arar hale geliyor. Yılda or-
talama yaratabildiğimiz işgücü 100
bin kişi dolayında. Planlı dönem da-
hil, uzun dönemi aldığımız zaman,
yılda ancak 100 bin kişiye ekonomik
politika iş yaratabilmiştir ve ülke ola-
rak önümüzdeki yıllardan başlayarak
500-600 bin kişiye yılda iş bulmak
durumundayız.

Peki buna nerde çözüm bulabi-
liriz? Tarım alanı akla gelebilir. Ola-

naksızdır. Çünkü tarımda halen işgücü fazlası vardır. Eğer Türkiye tarımındaki işgücünü mutlak olarak bu düzeyde tutabilirse büyük başarı sağlar. Ancak mümkün değildir. Fakat en büyük şans, bugünkü mutlak rakamın sabit tutulabilmesidir. O halde tarımda hangi teknolojiyi kullanırsak kullanalım, tarımı ne kadar verimli hale getirirsek getirelim bunlar hepsi gereklidir, zorunludur. Ancak bunların tarımda işgücü yaratması olanağı yoktur.

Hizmetler kesimi akla gelebilir. Hizmetler kesimi bağımsız değildir. Diğer sektörlerden bağımsız değildir. Yani mal üreten tarım ve sanayi kesiminden bağımsız değildir. Kaldı ki bugün Türkiye’de hizmetler kesiminde gizli işsizlik ortaya çıkmıştır, buradan da çok önemli ölçüde işgücü yaratılacağı kanısında değilim. Bir zamanlar yurt dışına işçi gönderilerek buna çözüm bulunabileceği sanıldı. O zamanlar bunun geçici çözüm olacağını ve Türkiye’nin buna kendi ülkesinde çözüm bulmak zorunda olduğu söylendi. Fakat belirli yıllar için yanıltıcı bir ümit yarattı.

Ancak bunun da geçersizliği ortaya çıktı. O halde sonuç olarak bu işsizlik konusunda giderek büyük bir toplumsal soruna dönüşmesi beklenen işsizlik sorununun sanayileşme dışında gerçekçi ve geçerli bir çözüm yoktur. Çaresi hızlı sanayileşmedir.

İkinci önemli sorun dış ödemeler dengesizliği, dış açık ve dış kaynaklara bağlıdır. Türkiye’nin ekonomik yapısından sanayi yapısından doğan bir dış ticaret ve ödemeler dengesi açığı ile karşı karşıyadır. Yıllardır uygulanan politika Türkiye’yi bugün yılda 2 - 2.5 milyar dolarlık bir dışsatım ve 5 - 5.5 milyar dolarlık bir dış alım yapısı ile karşı karşıya getirmiştir. Görünmeyen kalemlerdeki bazı gelirlerle bunun kapatılması olanaksızdır. Dışsatım büyük ölçüde tarımsal ürünlere dayalı, dışalım ise sanayi ürünlerine dayanan bir yapıdadır. Aslında bir ülkenin sanayileşme düzeyi en belirgin biçimde dış ticarete yansımaktadır. Türkiye’nin dış ticaret yapısı sanayileşme açısından ne söylersek söyleyelim yeterli bir düzeye gelinmediğini gösteren en önemli göstergelerdir. Dış ödemeler dengesinin çözümü özellikle dış satımdaki yapının değişimine bağlıdır. Bunun değişmesi de gerçek bir sanayileşme ile olabilir. O halde Türkiye gerçek bir sanayileşmeyi sağlamadan dış ticaret açığını da bu sorunu da çözümleyemez.

Üçüncü önemli sorun, sağlıksız kentleşmedir. Kent nüfusu 1960’larda 7.3 milyondur ama kent nüfusunun Türkiye’nin toplam nüfus içindeki oranı % 26.3’tür. 1979 yılında kent nüfusu 21 milyonu aşmıştır ve kent nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı % 50’ye yaklaşmıştır. Türkiye artık

bir kent ülkesi olma yoluna girmiştir. Yatırım ve sanayileşmenin yetersizliği kentleşmeyle birlikte başlıca şu sorunları getirmiştir. Gizli işsizlik giderek açık işsizliğe dönüşüyor. Konut ve yerleşim sorunu boyut değiştirerek artıyor. Ulaşım sorunu hergün içinden çıkılmaz hale geliyor. Su, kanalizasyon, elektrik gibi alt yapı gereksinimlerinin gerisinde ve oldukça yetersiz sağlıksız kentleşmenin sağlıklı bir kentleşmeye dönüşmesi ve kentleşmeden doğan bugünkü sorunların çözümü de kente hareket eden bu insanlara sanayide iş yaratmaktır. Kanıma göre sağlıklı bir kentleşmenin yolu da hızlı ve gerçekçi sanayileşmeden geçer. Kaldı ki, Türkiye'nin hızlı gelişmesi de sanayileşmeye bağlıdır. Bugün sanayi kesiminde işgücü verimi, tarım kesiminin 4 katına yakındır. Bu da işgücünün daha büyük kesiminin sanayi kesiminde çalıştırılmasının, ülke kalkınmasına yapacağı katkıyı açıkça ortaya koymaktadır.

Ekonomik açıdan daha fazla dışa bağlı olmanın yarattığı sorunlar var. Ekonomik açıdan dışa bağlılığın azaltılması ve ulusal bağımsızlığın güçlendirilmesi de sanayileşme ile sağlanabilir. Tarımda bugün modernleşme yetersiz, verim düşüktür. Tarımda modernleşmenin sağlanması, tarımda verimin artırılması bu da ancak gerçek bir sanayileşme ile mümkündür. Bu nedenle sanayileşme hiçbir zaman tarımın ihmal edilmesi

ya da tarımdaki gelişmenin karşısı olarak alınmamalıdır. Bu konunun genellikle saptırılmasına yol açmaktadır. Nitekim dünyanın diğer ülkelere baktığımız zaman tarımı da en iyi yapan tarımda verimliliği en yüksek ülkeler genellikle sanayide en ileri olan ülkelerdir. Bu nedenden tarımla sanayinin çelişmesi söz konusu değildir. Tarımdaki verimin ve üretimin arttırılması da genellikle sanayileşme ile eş boyutta gitmektedir.

Türkiye'nin kalkınmasını diğer dünya ülkelerinden soyutlayarak ele alamayız. 1973'ten bu yana dünya ekonomik koşullarında büyük değişiklik oldu. Ve kapitalist dünya bu bunalımdan çok daha fazla etkilendi. Hatta kimine göre buna kapitalist dünyanın bunalımı denir. Bu durum özellikle Türkiye gibi gelişme düzeyindeki ekonomik toplumlar dinamik toplum ve ülkeler için sorunların çözümlerinin güç olduğu bir ortam yaratmıştır. Bunu aşabilmek için de özenle oluşturulmuş gerçekçi bir sanayileşme politikası zorunludur.

Türkiye'de bugüne kadar gerçekleştirilmiş sanayinin elbette bazı sorunları vardır. Bundan sonra kurulacak olan sanayilerin de bazı sorunları elbette olacaktır. Bunların bir kısmı kaçınılmazdır. Çünkü bunlar sanayileşme aşamasını henüz tümüyle gerçekleştirememiş olan dışa belirli ölçüde açık bir ekonominin, kaçınılmaz bir biçimde karşılaşması

zorunlu olan sorunlardır. Ve bu tür sorunlar sanayileşmenin ileri aşamasına gelince büyük ölçüde giderilebilecek sorunlardır. Sorunların bir kısmı ise Türkiye'nin yaptığı bazı yanlışlıklardan izlediği bazı yanlış politikalardan doğmuştur.

Sanayileşme plansız yapılmıştır. Bundan bir plan belgesi yoktur, belgeyi kastetmiyorum. Gerçek bir plan olmadan sanayileşme olmuştur. Gerçek ve uyumlu bir planlamada bir sanayinin enerji darboğazı ve sorunu olmaz. Halbuki bugün başta enerji olmak üzere hangi alt yapıyı ele alırsak alalım, bunlar kurulmuş olan, şikâyet ettiğimiz sanayinin dahi gereklerini karşılamakta çok uzaktır. Bugün milyarlarca lira verilip yaptırılan Seydişehir Alüminyum Tesisi, o zamanın parası ile 5 milyar ile gerçekleştirilmiştir ve 3-4 yıldır enerji yetersizliğinden dolayı yarım kapasite ile çalışmaktadır. Voltaj düşürme ile sanayiinin hergün karşılaşmakta olduğu enerji sorunlarını belirtmek istemiyorum. Gerçek bir planlamada bir ekonominin, kurulmuş olan bir sanayiinin bu tür bir enerji tıkanıklığı ve darboğazı söz konusu olmaması lâzımdır. Gerçek anlamda bir sorun olarak karşımızdadır. Çoğunlukla iç pazar için sanayileşme ve iç pazar için üretim politikası ağır basmıştır. Teknolojik açıdan fazla dışa bağlı bir sanayi kurulmuştur. İthalat ikamesi yanlış yorumlanmış ve yanlış uygu-

lanmıştır. Yapılan herşey ithalat ikamesi adıyla tanımlanmıştır. Türkiye gibi ülkelere özgü bir tanımlama yapmak gerekirdi. Bununla şunu kastetmek istiyorum: Türkiye'nin ekonomik yapısı Türkiye'nin gerçekleri dikkate alınarak ithalatı hiçbir zaman söz konusu olmayan bazı sanayiler, bunu ithalat ikamesi şeklinde tanımlamak yanlış olmuştur. Ve bu nedenle Türkiye'de bazı yıllarda sanayi kuruldukça bunların ithalat gereği artmıştır. Çünkü o sanayiler aslında dolaylı bir biçimde o malların ithalatını libere etmiştir. kontrol-lu kambiyo sisteminde ne kotada, ne liberasyonda olmayan bazı maddelerin Türkiye'de sanayi kurulumak suretiyle bunların dolaylı olarak liberalleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu da Türkiye'nin dış alım gereğini artırmıştır.

Karşılaşılan sorunlar ne olursa olsun, ülkenin bugün ve gelecekte karşılaşacağı ekonomik ve toplumsal sorunlar, hızla sanayileşerek sanayi toplumuna dönüşme ile çözümlenebilir. Çözüm sanayileşme olduğuna göre karşılaşacağımız bazı temel sorunlar ortaya çıkıyor.

Hangi alanda sanayileşeceğiz? Belirli aşamada ve belirli ölçüde dışa açılmayı da dikkate alan fakat ithalat ikamesine dayalı bir sanayileşmeye gitmek zorundayız. İçerde pazarı bulunmayan, içerde talebi bulunmayan bir sanayili ya özel kesim

kurar, ya da devlet kesimi kurar. O-
nun için içerde mutlaka öncelikle bir
talebi, pazarı bulunması lâzımdır. Bu
da tanım gereği bugün ithal etmekte
olduđumuz bazı maddelerin sanayi-
lerini Türkiyede kurmaktan geçer.
İkincisi en ileri ve modern teknolojiyi
kullanan bir sanayileşmeyi gerçek-
leştirmek zorundayız. Bu başlangıçta
dışarıdan transfer edilecek teknoloji
olacaktır. Ama önemli olan teknolo-
jinin transferi değil, onun benimsen-
mesidir. Ve zannediyorum ki, Türki-
ye'nin geçmiş dönemden sanayileş-
me sürecinin yaptığı yanlışlıklardan
bir tanesi de sürekli aynı alandaki
teknolojiyi transfer etmiş olmasıdır.

Üçüncüsü doğal kaynaklara
ncelik verip deđerlendiren bir sa-
nayileşme sorunların bir kısmına -
zm getirebilecektir. Sanayileşmeye
kamunun öncülük etmesi, yol göste-
rip yönlendirmesi gereği vardır. An-
cak bunun araçları yeni baştan ve
bugünkü koşullara göre gerçekçi ve
Çağdaş bir biçimde oluşturulmalıdır.

Böyle bir sanayi politikası ciddi
bir planlamayı zorunlu kılar. Böyle bir

sanayileşme stratejisi ve politikası
AET'nin bugünkü ilişki biçimi ve ko-
şulları veri olduğu sürece açıklıkla
belirtelim ki çelişebilir. Ancak bu
ilişki biçimi ve koşulları değiştirile-
mez değildir.

Sorunları darboğazları olsa da,
Ülkenin temel ekonomik ve toplum-
sal sorunlarını ancak sanayileş-
erek kalkınma ile çözümlenebilir. Bu-
nun bir bedeli vardır. Bu bedelin
denmesi de doğaldır. nemli olan
bu bedelin sosyal adalet içinde ve
hakça denmiş olmasıdır. Yoksa bu
sorunlara daha uzun yıllar sağlıklı
zm bulamayabiliriz. Aslında sa-
nayileşme gerekli olduğu zaman Tür-
kiye'nin koşullarına da bakmak ge-
rekir. Türkiye 45 milyon nüfusu
doğal kaynakları, herşeye rağmen
yetişmiş insan gücü ve coğrafi konu-
mu ile dünyanın birçok ülkesi ile kar-
şılaşabilir ileri teknoloji kullanan sa-
nayilerini kurup gerçekleştirebilecek
bir yapıda ve potansiyele sahiptir.
Yeterki, sadece iç pazara dönük bir
sanayileşmeyi değil, bütün olanak-
ları bu verileri dikkate alan bir sana-
yileşmeyi gerekleştirebilsin.

Sayın Üyelerimiz ve Abonelerimiz;

1980 yılı üye aidatları ile süresi dolan İktisat Dergisine abone bedellerinin Cemiyetimiz Merkezine veya aşağıdaki banka hesaplarımızdan birine yatırılmasını dileriz.

Saygılarımızla,
İ. F. M. C. Yönetim Kurulu

Banka Hesap Numaralarımız :

- Akbank Taksim Şubesi Hes. No. : 4700
- T. C. Ziraat Bankası Bahçekapı Şb. eHs. No. : 9500
- T. Garanti Bankası Galatasaray Şb. Hes. No. : 510028
- T. Halk Bankası Çağaloğlu Şubesi Hes. No. : 66008
- T. İş Bankası Beyoğlu Şubesi eHs. No. : 4678
- T. Ticaret Bankası İstanbul Şb. Hes. No. : 31424-5
- Yapı ve Kredi Bankası Tünel Şb. Hes. No. : 920013

NOT : Ocak/1980'den itibaren yıllık üye aidatı 300.— TL., yıllık abone ücreti 600.— TL., 6 aylık abone ücreti de 300.— TL. olarak belirlenmiştir.

Yeni Tlf : adres :

Tlf : 45 17 52

Cumhuriyet Cad. Ceylan Apt. No. : 27/6 Taksim-İST.

Cemiyetimiz yeni lokalinde yemek (hergün) içki servisi (Pazar hariç hergün) yapılmaktadır.

Türk Sanayinin Sorunları, Dış Borçlanma ve Çıkış Yolu

T. Güngör URAS

Türk sanayinin sorunları 1850'lerden başlamaktadır. 1850'lerden beri devlet yönetimini elinde bulunduranlar, kısa dönemli bir iktidar korkusu ve otorite eksikliği nedeniyle, icra-i hükümet edecek finansal kaynakları içerden bulamamaktadırlar. Halbuki, halkın yaygın bekleyişini tatmin etmek için, hükümette olanların parasal imkânlara ihtiyaçları vardır. İşte 1850'den beri işbaşına gelenler, hep dışardan borç bulup yemeğe çalışmışlardır. Dışardan borç bulup yemek, en kolay kaynak teminidir. Borç ekonomiye çok kısa bir sürede ek satın alma gücü enjekte edilmesine imkan verir. İktidarda olanlar hükümet dönemlerinde bu enjeksiyonun akışını hemen toplayabilirler. 1850'lerden başlayan bu uygulama Osmanlı Devletinin son yıllarına kadar sürüp gitmiştir. Sonra araya I ve II. Dünya Savaşları girmiş ve Türkiye'nin kurtuluş yıllarında bu kaynak pek büyük ölçüde kullanılmamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonunda yine 1850'lerden başlatılan bu

dış borçlanma hareketinin, dıştan kaynak arama hareketinin, bütün gücüyle devam ettiğini görüyoruz. İşte Türkiye bundan 3-4 yıl önce yıldı üçer, dörder milyar dolar dışardan borçlanır duruma nasıl geldiyse, 1979 yılını zar zor 1 milyar 300 milyon dolarla nasıl kapatabilmişse, bundan sonra da yine bütün ümidini dışardan kaynak aramaya bağlamış görünüyorum.

Acaba bu ne kadar sürer ve Türkiye daha ne kadar dıştan borçlanarak yaşamaya devam edebilir? Bu uygulamanın sona ermesi için Türkiye'nin GSMH'nın ithalattaki payı kadar ihracatı gerçekleştirmesi gücünü ortaya koyabilmesi zorunludur. Türkiye GSMH'sının yaklaşık % 10'u dolayında ithalat yapma zorundadır. Asgari bu kadar ithalatla Türkiye otomobillerini hareket ettirebiliyor, apartmanlarını ısıtabiliyor, fabrikalarının ihtiyacı olan parçaları getirebiliyor. Halbuki GSMH'mızın zar zor büyük zorlamalarla ancak % 5'i dolayında bir ihracat gerçekleştirebili-

yoruz. Ve her yıl GSMH'mızın % 5'i dolayında dışarıdan imkan bulup Türkiye'deki hayatımızı, bu yaşama düzeyimizi sürdürme çabalarını gösteriyoruz. Türkiye 1980 yılının başında iki noktada sıkışmıştır. Bir ke-re icra-i hükümet eylemek için sağlam para bulamayan devlet devamlı para basmakta, basılan paranın yarattığı dengesiz gelir dağılımı üretimin tamamen iç piyasada tüketilmesine neden olmaktadır. Asgari döviz ihtiyacı için dışarıya satacak malı kalmayan Türkiye'yi yönetenler her işi bırakmış, politik ilişkilere bağlı olarak dışardan çık kısa süreli kaynaklar arama ile günlerini geçirmektedirler.

Artık ekonomik bunalımın ciddiyetinden hiçkimsenin şüphesi kalmamıştır. Herkes bu ekonomik bunalımı ciddiye almaktadır. Fakat bu ciddi bunalım Türkiye'nin tarımsal ve sınai üretim yapısında hiçbir ciddi tedbirin alınmasına neden olmadı. Türkiye'de yaşayanlar hayat standartlarında herhangi bir değişiklik olmadan, kemerleri sıkmadan yahut daha açık deyimlerle biz fertler olarak daha fakirleşmeden yahut sanayiciler kârlarından fedakârlık etmeden hatta zarara uğramadan ve hatta birçok sanayi tesisleri bu buhranda kapanmadan bu krizi anlatabileceğimizi zannediyoruz. 1979 yılının üretim rakamları bu konuda çok ilginçtir. DPT'nin 1980 yılı programındaki verdiği rakamlar bu konuda

çok ilginçtir. DPT'nin 1980 yılı programındaki verdiği rakamlara göre 1979 yılında 44.000 binek otomobili üretmişiz, 14.000 kamyon üretmişiz, 15.000 traktör üretmişiz. Sık sık yakınıyor. Binek otomobili üretiminde 1979 yılında % 7 düşme olmuş. Ve bu sanayide çok önemli bir gerileme olarak ortaya konuyor. Yemek için margarin bulamayan ve ilaç için çok basit hammaddeleri ithal edemeyen Türkiye'nin bu tip bir üç yıl süreğ sınai bunalım sonunda 44.000'lik binek otomobili üretimine devam etmesi, yahut 15.000'lik kamyon üretmesine devam etmesi ekonomideki çarpıklığın çok güzel bir göstergesidir. Yine enerji sıkıntısının had safhaya ulaştığı, enerji kısıntılarının günde 9.5 saate çıktığı Türkiye'de son zamanlarda özellikle elektrikli ev ve su ısıtıcıları, elektrikli yemek pişiricileri sanayiinde çok büyük bir patlama ortaya çıkıyor ve sanayinin kontrolundan, yapısından sorumlu olan kuruluşlar, buna sadece seyirci kalıyorlar. Bu iki sivri örnek Türkiye'de sanayi yapıda ötedenberi şikâyet ettiğimiz çarpıklıkları çok açık şekilde gözler önüne seren göstergelerdir

Önemli olan mevcut yapıdan ya-kınmak değil, önemli olan Türkiye'nin bu çıkmazdan nasıl kurtulacağını ortaya koymaktır. Çok açık bir şekilde görülüyor ki Türkiye'nin bu çıkmazdan kurtuluşunun tek yolu ihracatını artırabilmesidir. Türkiye'nin o kadar büyük, çok hayali, döviz ge-

lirlerine de ihtiyaç yok. 1979 yılını kötü şartlarla da olsa 1 milyar 300 milyon dolarlık bir döviz yardımı ile kapatabilmişiz. Halbuki 1979 yılının başında Ecevit Hükümeti İktisadi Devlet Teşekküllerine 1 milyar dolarlık ihracat hedefi vermişti ve iktisadi devlet teşekküllerinin bu kadarlık hedefi gerçekleştirebileceği varsayımına dayanıyorlardı. Türkiye'de önde gelen 10 büyük firmamız 100'er milyon dolarlık ihracat gerçekleştirseler 1 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirebilirler ve Türkiye pazarında şu veya bu şekilde geniş ölçüde istifade eden bu büyük firmalarımızın da 100'er milyon dolarlık ihracat paketlerini gerçekleştirebilmeleri hakikaten bu vatan için hem borçlarıdır, hem görevleridir, hem sorumluluklarıdır. Yalnız gerçekçi olmalıyız. Türkiye'de karma ekonomi düzeninden bahsediyoruz. Karma ekonomi maalesef Türkiye'de tamamen bir sahipsizlik, bir denetimsizlik anlamına gelmektedir. İktisadi Devlet Teşekküllerine verilen bu 1 milyarlık ihracat hedefinin gerçekleştirilmesinin hesabını soracak, bugün Türkiye'nin önde gelen 10 büyük özel sektör kuruluşundan 100'er milyon dolarlık ihracat hedefini gerçekleştirmek istevecak bir sorumluluk yoktur. Bir otorite buhranı vardır. İşte Türkiye'nin dertlerinin çözümsüzlüğünün temel nedeni de buradan kaynaklanmaktadır.

Kapitalist bir ekonomide tüm firmaların kâr maksimizasyonunu he-

def almaları gayet normaldir. Türkiye'deki ekonomik koşullarda şu anda eğer elektrikli ısıtıcı yapmak en kârlı işse buna yönelinmesi doğaldır. Bundan caydıracak olan herhalde bu devletin gücüdür, sorumluluk taşıyan birtakım otoritelerdir, üretimin planlanmasından, yönlenmesinden, sorumlu olması gereken kuruluşlardır. İşte Türkiye 1980'ne girerken, herhalde bu otoritenin, bu tip bir üretim planlamasının arayışı içindedir. Bunlar olmazsa hiç şüphe etmeyelim ki, bugünkü düzen bu aksak, çarpık olmasından şikâyet ettiğimiz düzen de sürüp gidemez. Çünkü artık dünya üzerinde hiçbir ülke diğerine otomobilleri sokakta durmasın, apartmanları soğuk kalmasın diye heryıl 1 milyar, 2 milyar dolarlık yardımda bulunmayı sürdüremez. Türkiye'de çarpık olan sanayi yapısının çok kısa sürede yapısal değişime uğrama olanaklarının bulunmadığı kanatindeyim. Çünkü sanayide çarpık olduğundan şikâyet ettiğimiz yapısal değişimi düzeltmek yeni yatırımlara gerek göstermektedir. Halbuki, şu anda Türkiye gerek iç kaynak, gerekse dış kaynak yönünden, bir tıkanma ile karşı karşıyadır. O zaman biz Türkiye'nin bugünkü sanai yapısını, bugünkü tarımsal yapısını bir veri olarak kabul edip bu yapıdan azami ölçüde yararlanmak zorundayız. Bu yapıdan azami ölçüde yararlanmak bu yapıdaki üretim tiplerini imkân ölçüsünde iç piyasaya dönük üretim tiplerinden dışarda pazarla-

nabilecek üretim tiplerine geçiştirmekle olur. Bugün Orta-Doğu pazarında cam ürünlerine karşı çok canlı bir talep mevcuttur. Türkiyede cam üretimi bir tekel kuruluşunun elindedir. Fakat Türkiyede mevcut enflasyonist ortam ve iç piyasanın hızlı talebi karşısında bu kuruluş fiyatları müsait olmadığı için değil, yahut mallarına talep olmadığı için değil, iç piyasada dış piyasadan iki misli daha kârlı mallarını pazarlayabildiği için iç piyasaya satış yapmaktadır. Buna yön verecek kuruluş devlet otoritesidir. Devlet otoritesi olmazsa bu kuruluşun üretimini bu şekilde sürdürmesi hakkıdır ve yöneticilerinin de görevidir. Çünkü onların vazifesi kuruluşlarının kârını maksimize etmektir.

Türkiye'de tarım kesiminde ve tüketim mallarında kısa sürede çok büyük ihracat potansiyeli olmadığı kanaatindeyim. Ama, bugün tarım kesimimizde var olan birtakım üretim türleri Türkiyeyi içinde bulunduğu darboğazdan çıkmaya yardımcı olabilecek nitelikte ve niceliktedir. Örnek olarak, buğdayı verebiliriz. Türkiye'de buğday üretiminin artmasından devamlı olarak iftihar ediyoruz ve bunun iyi bir gösterge olduğunu ileri sürüyoruz. Buğday üretimi, kendi kendine artmıyor. Buğday üretiminde birtakım döviz girdileri var. Buğday üretimini artırmak için traktör alıyoruz, mazot alıyoruz, gübre kullanıyoruz ve tarım mücadele ilaç-

ları kullanıyoruz. Fakat son yıllardaki istatistik rakamlarımıza baktırsak buğday ihracatından Türkiye önemli miktarlarda döviz geliri sağlayamadığını görürüz. Halbuki, Türkiye iyi bir buğday planlaması ile hem kendini doyurabilecek miktarı kendine ayırabilir hem de önemli miktarda buğday ihracatını gerçekleştirebilir. Türkiye'de bugün manavlarda gördüğümüz domates, fasulye, salatalık 1968'lerde başlatılan bir projenin ve Dünya Bankasının desteklediği bir projenin ürünüdür. Dünya Bankası 1968 yıllarında Türkiye'ye turfanda yaş meyve sebze ihracatı için önemli ölçülerde yardımda bulunmuştur. O zaman sanılıyordu ki, Türkiye bu turfanda yaş meyve ve sebzeleri Avrupa pazarlarına, yakın doğu pazarlarına satacak ve bundan döviz geliri elde edecek. Biz artık dış pazarlar için ürettiğimiz salatalıkları, bütün mevsim içerde yiyoruz ve böylece Türkiye dövizle geliştirdiği birtakım tarımsal üretim kaynaklarını, içerde tüketme durumunda kalıyor.

Türkiye'nin ciddi bir derlenip toparlanma ve ihracata dönme gereği ortadadır. Bu ciddi derlenip toparlanma, ihracata dönme gereği ne geçen dönemlerde denediğimiz gibi valilere ihracat hedefi vererek, dış satım yapan konsoloslara madalya vererek gerçekleşebilir, ne de sınır ticareti ile olur. Bu tip bir gelişmenin temel hedefi ciddi bir üretim ve tüke-

tim programlanması ve planlan-
masından geçer ve şuna inanıyorum
ki bunlar Türk halkına çok kısa sü-
relerde devamlı olarak hep iyi gün-
ler vaad ederek, çok kısa zamanda
sorunların halledileceğini Ümit Bur-
nunu dolaşan geminin gelmesi ile

Türkiye'de bütün sorunların çözüle-
ceğini vaad ederek de çözülemeye-
cek konulardır. Türkiye ihracata
dönmedikçe, ihracata dönmek için
de içerde birtakım fedakârlıkları yani
fakirleşmeyi göze almadıkça bu dar-
boğazı atlatamayacaktır.

*Mustafa
Karanfil* *Şerafettin
Karanfil*

*Her türlü
Buket
Sepet ve
Merasim Çiçekleri*

ÇİÇEK EVİ

ŞİŞLİ Halaskârgazi
Cad. No. 335/A

46 33 34
47 07 22

ÖZALAN

Sanayileşme olgusu ve Türkiye

Bilsay KURUÇ

Sanayileşmenin neresindeyiz? Bulunduğumuz yere göre sorunları nasıl tasnif edebiliriz? Sanayileşmenin Türkiye'deki ve dünyadaki tecrübelerine bakarak aşağı yukarı ne anlama geldiği bilinmekte. Bu bakımdan yerimizin iyi saptanması, bugünkü gündemimiz nedir. Bundan sonra nereye doğru yönelebiliriz. Ve içinde bulunduğumuz koşullar ideallerimiz ne olursa olsun ne kadarına elveriyor?

Birincisi sanayileşme ne derece mümkün Türkiye'de? Bunun bir irdelenmesini (toplumun geldiği noktada) yapmamız lâzım ki, bundan sonrası da adım atabilelim. Aksi takdirde çoğunlukla sanayileşme konusunda da konuşurken sorunları ve şikâyetleri sıralıyoruz. Ve her birine perakende cevaplar aramak zorunda kalıyoruz. Hangi sorunları ele alıp, hangilerini bırakacağımızı sanıyorum iyi saptamamız lâzım. Çünkü sanayileşme Türkiye'nin tecrübesine baktığımız takdirde sadece tesis kur-

maktan, üretimi artırmaktan ibaret değildir. Başka olgularla iç içe cereyan etmektedir.

Türkiye'nin sanayileşmesinde çok zayıt vardır. Fakat zayıtsız bir sanayileşme mümkün müydü Türkiye için? Çeşitli boyutlarını hesaba katarak zayıtsız bir sanayileşme mümkün müydü? Onu bugün söylememiz çok zor. Zayıt olduğuna şüphe yok. Fakat siyasal ve toplumsal özellikleri ekonomik teknik özellikler kadar birlikte taşıyan bir sanayileşme tipi. Şöyle bazı tespitler yapabiliriz :

Bir; ekonomik sektörlerin yaygınlığına baktığımız zaman, spekt durumuna baktığımız zaman, Türkiye oldukça geniş bir sektörler bandına yayılarak sanayileşiyor. Birkaç sektör üzerinde toplanmıyor Türkiye'nin sanayileşmesi. Birçok sektörler gelişme boyunca ortaya çıkıyorlar. Başyağı gelişkinlik kazanıyorlar ve yenilerini çekiyorlar. Sektörler bandı genişleyerek, Türkiye sanayileşirken bir

yan da da doğal kaynakları da çekiyor. Sanayiye girdi veren başka faaliyet alanlarında da benzer genişlemeleri görüyoruz. Doğal kaynaklar bandı da Türkiye'nin bugün 10-15 yıl önceki darlığında değil. Doğal kaynakları bandı da sanayileşme oldukça bunda da genişleme görüyoruz. Demekki, sanayileşme geniş bir sektörler alanına yayılarak ve bazılarında derinleşerek cereyan ediyor Türkiye'de. Bu böyle olduğu içindir ki, hızlı ve büyük ölçekli biçimde yer yer gelişebiliyor. Çeşitli sektörlerde ve iş organizasyonunda yer yer hızlı ve büyük ölçekli biçimde gelişebiliyor. Ve ithal ikamesi sorunu (zaman zaman şikâyet ederiz) zamanla çeşitli ekonomik koşullar altında değişiklik gösteriyor. Şu kadarını söyleyebilirim ki, 1977-1978'e kadar karşılaşılan ithal ikamesi sorunu sadece imalat sanayini ele alırsak 1978 ve 1979'un çok özel ekonomik zorluklarında bayağı bir yapı değişikliği göstermeye başlamıştır. Ara mallarının aşağı yukarı yerinde duraklamasına ve ithal

ikamesine hiç hassas olmamasına rağmen yatırım mallarında önemli ithal ikamesi faaliyeti içinde bulunduğumuz zorluk koşullarında baş göstermiştir. Ve gerek özel kesimde olsun, gerek kamu kesiminde olsun önemli kapasite düşüklüğüne rağmen bazı alanlarda önemli üretim artışları da olmuştur. Bu belki pertavsızla bakılması ve öyle keşfedilmesi gereken bir olaydır. Fakat zorluk koşullarında Türkiye ekonomisinde sanayileşmede önemli yapı değişikliklerinin olabileceğinin işaretidir. Başka bir özelliği Türkiye bu kadar geniş bir sektörler bandında sanayileşirken, özellikle 1970'li yıllarda tarımdaki gelişmeyi ihmal etmeden sanayileşmeye yönelmiştir. Tersine tarımla sanayi arasındaki tamamlayıcılık, son yıllarda gitgide artan bir biçimde gözlenmiştir. Yani tarımdan sanayiye kaynak aktarması olmuş olmasına rağmen, bu tarımı yoksullaştırmamıştır. Tarımda da daha çok modern girdi kullanıldığını, daha çok araç gereç kullanıldığını, tarımın sanayi-

den daha çok girdi aldığını da, Türkiye'nin gelişmesi içinde görmekteyiz.

Sanayileşme, kentleşmenin de hızlı biçimde birlikte gelişmesiyle oluyor Türkiye'de. Bunun iki önemi var. En azından bir tanesi toplum çapında görülen birşey. Türkiye nüfusu 1950'den bu yana ikiye katlanmış. Ve kentlerde yaşayan nüfus 1960'da 7 milyon kadarken bugün 21 milyonu geçmiş. Nüfusun aşağı yukarı yarısı büyük kentlerde yaşıyor. Yarın daha fazlası kentlerde yaşayacak ve özellikle 100.000 ile 500 bin nüfus arasındaki merkezlerde yaşayacak nüfusun büyük kısmı. Demek ki, geleceğin Türkiye'sine kentlerde yaşayan insanlar ağırlığını koyacaklar. Eğer bu sanayide çalışan insanlar olmazsa, bunlar o zaman başka sektörlerde, büyük bilemediğimiz hizmet sektörlerinde yaşayan insanlar olacaklar. Bu mutlaka saptanması ve sanayileşme hesabına değerlendirilmesi gereken bir husustur.

Bir başka husus: coğrafi değişimdir. Sanayi eskiden beri İstanbul çevresinde toplandığıdır. Fakat sanıyorum ki, sanayi Anadolu'ya yayılmıştır. Daha doğrusu Anadolu'da bazı gelişme merkezleri etrafında yayılmaya başlamıştır. Diyarbakır, Elâzığ, Malatya böyle bir üçgendir. Yozgat, Çankırı, Çorum hatta buna Amasya ve Tokat'ı da ekleyebiliriz. Bu da bir başka üçgendir. Bir başka

üçgen Ankara, Kayseri ve Konya'dır. Bunlar kamu kesiminde önemli yatırım projelerinde olduğu, özellikle imalat sanayiinde, yeni sanayi merkezleridir. Bu sanayi teknik anlamda Anadolu'ya yayılışı demek olduğu gibi. Adım adım, hamle hamle, dalga dalga yayılışı demek olduğu gibi çalışan nüfusun da önemli ölçüde niteelik değiştirmesi demektir. Bu saydığım bölgeler eğer bu projeler birer çekim projesi olarak gelişebilirse, bu bölgeler iş aramaya insan gönderen bölgeler değil, yarınki çalışanları, işçi sınıfını meydana getirecek olan bölgelerdir. Bu toplum hesabına coğrafi dağılım hesabına çok sağlıklı birşeydir gerçekleşebildiği takdirde.

Başka bir sorun: sanayi ile demokrasi ile iç içe gelişmesidir. Demokrasinin geçirdiği bütün çetin sınavlarla, iç içe gelişmesidir. Bugün herhalde sanayileşmeden ötürü değil ama çeşitli zorlukların içinde de yaşasak sanayileşme ile demokratik gelişmenin iç içe geliştiğini çok farkedecek bir zaman noktasındayız. Ve demokrasi ile iç içe gelişmesi gerçek manada insanların yönetime katılması anlamında insanları eğitici bir yanındır. Yani toplumun sanayiye yarınki kaderine sahip çıkması bakımından sanıyorum eğitici bir yanındır. Böylece, eğer Türkiye'nin sanayileşme hamlelerini, dönemlere bölmemiz gerekse bugün sanayiye ekonomik ve teknik bakımdan gelişmesi, çalışan nüfusta yaptığı ve toplumda ya-

rattığı değişme bakımından, toplumsal boyutta gelişmesi ve siyasal gelişme ile birlikte olması, örneğin bundan 10-15 yıl öncesine göre farklı bir noktadadır. Bugün bu ilişkiler ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutları arasındaki ilişkiler çok daha giriftir. Bu bakımdan ciddi sanayileşme, buna uygun planlama yapma sorunu, bugün daha çok yepyeni bir biçimde ve eskisinden daha önemli bir biçimde gündeme geliyor. Çünkü, Türkiye'nin belki birçoklarımızın gözünde ve bir miktarda gerçekte, bundan 10-15 yıl önce, ne yapsak gelişebilecek kaynakları bugünküne göre daha bakirdi. Ne yapsak daha kolay, daha hızlı gelişen % 7'lik büyümeyi daha kolay tutturana bir noktadaydı. Dünya ekonomilerinde 1950'den 1973'e uzanan bir altın devri içinde, Türkiye biraz herkesin el birliğiyle, kolayca fakat bugünkü kıyasla kolayca gelişebilecek, o zaman olmayan sanayilerini kurabilecek yerdeydi. Bugün daha karmaşık, daha girift, daha sofistike bir sanayileşme olayı ile karşı karşıyayız. Böyle sadece becerikli olmakla çözülemeyecek sorunlar. Bundan sonra Türkiye'nin sanayileşmesinde yönetim gerçekten büyük bir önem kazanıyor.

Buraya kadar saydıklarım, aşağı yukarı sanayileşmenin olumlu taraflarıydı. Sanayileşmeyi nistifiye etmeden ama içinde bulunduğumuz koşulların bizi bir paniğe sürüklemesine de yol açmadan değerlendire-

bilmemiz için, mutlaka çeşitli sorunları sanayileşmenin yarattığı şikâyetleri mutlaka dikkate almamız lâzım. Bunların başında dünya ekonomilerinin 1950 ilâ 1973 arasındakine benzemeyen bir dönem yaşıyor olması. O zamanki nispeten bolluk altın devri dediğimiz devre benzemeyen bir durumda olması, dünya ekonomilerinin ve 1973'de kesilen bolluğun Türkiye gibi ülkelerin önüne bazı sorunları vaktinden çok önce getirmiş olması. Türkiye'nin bugün karşılaştığı birçok sorunu ki bunlar **ençok** sanayileşmemizi etkileyen sorunlardır, bunları ummadığımız bir zamanda başka yüklü faturalarla karşımıza getirmiş olması. Türkiye 1974'te sanayileşmesinde iyi gelişen bir noktadaydı. Ama ithalatının % 45-50'sini petrole ödemek zorunda değildir. Bugün ve bundan sonra ithalatının yarısını sürekli olarak petrole ödemek zorundadır. Ve buna bağlı olarak ihracatının biran önce artırılması ve ihracat kompozisyonunda sanayi ürünlerinin ağırlık kazanması Türkiye ve Türkiye gibi ülkeler için zorunlu hale gelmektedir. Ve bunu yaparken Türkiye dünyada fiyatların sürekli olarak arttığı, özellikle Türkiye'nin ithal ettiği petrol dışındaki malların fiyatlarının sürekli olarak arttığını hesaba katmak zorundadır. Bizim ithal ettiğimiz mallar fiyatları en çok artan mallardır. Çünkü bunlar sanayilerin girdileridir. Kimya sanayilerinin, makina sanayilerinin, taşıt araçlarının, demir çeli-

ğın girdileridir. Bunlar bizim sanayileşmemize bugün dışa bağımlı diye bazen haklı olarak şikâyet ettiğimiz sanayileşmemize bundan sonra da girdi verecek olan sektörlerdir. Ve esas itibariyle, Türkiye'nin geçmiş yıllardaki performansına bakarsak, Türkiye'nin bugün bize büyük gibi görünen ticaret açığı 1968 fiyatlarıyla değerlendirildiği takdirde 1973'deki dış ticaret açığına aşağı yukarı eşittir. Reel olarak dış ticaret açığı Türkiye'nin bugün çok fazla büyümüş değildir. Yani Türkiye'nin ekonomik performansında dış dünyadaki gelişmelere göre çok vahim bir durum meydana gelmemiş, tersine Türkiye kendini yönetimde kim olursa olsun bu sanayi yapısı ile dünya koşullarına sürekli olarak adapte etmeye çalışmıştır. Fakat bu durum dünya ekonomileriyle bu ortamda karşı karşıya oluşumuz bizim sürdürdüğümüz ilişkileri oldukça ters bir biçimde etkilemiştir. Türkiye ve benzeri ülkeler biraz bu duruma, bugünkü adaptasyon zorluklarına bir ölçüde kendi yapıları, bir ölçüde dünya koşullarıyla gelmiş görünüyorlar. Ve bu ortamda başta belirttiğimiz gibi sanayileşmenin yönetimi çok önemli bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Yeni coğrafi kurumlaşmalar getiri-

yor. Ve en başta birkaç yıldır içinde yaşadığımız yeni finansman sorunları gerektiriyor. İç ve dış para sorunları gerektiriyor. Bunlar keskinleşen bugünün koşullarında çok akut halde, karşımıza çıkan sorunlardır.

Sanayileşmenin toplumsal gelişme ve demokratikleşmeyle birlikte olması yine birkaç yıldır gördüğümüz gibi sanayileşmenin finansmanını iç kaynaklardan finansmanından da yeni kaynak seferber etmede de vergilerden başlayarak bazı zorluklar yaratıyor. İç kaynakları seferber etmek Türkiye'de toplumsal değişme ile siyasi katılımı ilgili sorunlar da olduğu için, içerdeki yapı siyasi örgütlenme yapımızda bu adaptasyon zorunluluğunu bugüne kadar yerine getirememiş görünüyor. Fakat öyle sanıyorum ki Türkiye çeşitli adaptasyon sorunlarından sanayileşmenin birkaç boyutlu olmasından doğar. Yani toplumsal değişmeyi, kentleşmeyi artık kentli bir toplum olmanın gerektirdiği sorunları ve demokrasinin getirdiği sorunları iç içe çözmek zorundadır. Bunlardan herhangi birini ihmal ederek ötekini çözmek mümkün görünmüyor. Fakat koşullar, birkaç yıldır dış dünya koşullarından başlayarak koşullarımız da bir hayli elverişsiz görünüyor.

Eğitimde Amaç ve Üretici Eğitim

Dr. TAHİR ÖZGÜ

(Uygulamalı Eğitim Vakfı Başkanı)

Bir toplumun huzuru ve dengesi, doğabilecek toplumsal huzursuzluk ve dengesizliklerin üstesinden gelebilme kabiliyeti, geniş ölçüde o toplumun mutlak veya göreceli refah derecesine bağlıdır. Şu halde, toplumsal faaliyetlerin çoğunda olduğu gibi, eğitimde de amaç toplumun göreceli refahını yükseltmek olmalıdır.

Eğitimin, insan gücünü daha verimli, daha üretken hale getirdiği, hem birey hem toplum düzeyinde eğitime refahı artıracak bir yatırım gözüyle bakıldığı pek çok çağcıl iktisatçı tarafından yoğun araştırmalar sonucunda kanıtlanmıştır. Uluslararası karşılaştırmalarda refah ölçütleriyle eğitim ölçütleri arasında bağlantıların varlığı saptanmıştır. Kişilerarası karşılaştırmalarda daha çok eğitilmişlerin, daha az eğitilmişlere nazaran hayat boyu gelirlerinin hayli yüksek olduğu sabittir. Çeşitli ülkelerde ulusal gelir artışının, ölçülebilen üretim girdilerinden daha hızlı geliştiği gözlenmiş ve bakiye artışın

eğitimden doğduğu ileri sürülmüştür. Kısacası, çok sayıda ciddi ve değerli çalışma ve araştırma, eğitimin insan gücüne yapılan çok önemli ve çok gerekli bir yatırım faaliyeti olduğu noktasında birleşmektedir.

Eğitimle refah arasındaki bu güçlü ilişkinin önemi, özellikle Türkiye gibi ekonomik sıkıntılar içinde çabalayan bir ülke için çok büyüktür. Birşeyler yapmak gereğinin ivediliğini vurgulamak amacıyla, halen ve yakın geçmişteki ekonomik durumumuza, bir tekrar da olsa, değinmekte yarar vardır :

Hatırlanacağı gibi, dünyada petrol bunalımının hissedilmeye başladığı 1973 yılı sıralarında ülkemizin çok hızlı ve doyurucu bir ekonomik gelişme içinde olduğu ileri sürülmekteydi. Oysa konuya kaba ölçütlerle bakıldığında, nüfusu 1 Milyon kişiyi aşan ve 1973 yılı itibariyle gayri safi milli hasılası (GSMH) 400 - 800 dolar arasında olan, Türkiye'nin de dahil bulunduğu tüm dünya ülkelerinde ki-

şı başına gelirin ortalama gelişme hızı 13 yılda % 3,2 Türkiye'de ise % 3,9 du. Görülüyor ki 13 yılda kaydettiğimiz gelişmenin bu bakımdan «üstün» veya «olağanüstü» diye tanımlanacak bir tarafı yoktu. Yapısal nitelik tartışmaları bir kenara bırakılırsa, aynı süre içinde Güney Kore yılda ortalama % 7,1, Taiwan ise % 6,1 kişi başına gelir artışı göstermişti. Kaldı ki, başarıımızı, dönem içinde bizden daha ileride olan ülkelerle karşılaştırdığımızda sonucun daha da uyarıcı olduğu açıktı. Nitekim 1973 yılında kişi başına GSMH'sı bizden daha yüksek olan 50 ülke, anılan 13 yıllık dönem içinde ortalama % 4,2 oranında yıllık kişi başına gelir artış hızı kaydetmişti. Üstelik, sağlam ve istikrarlı bir ekonomik gelişme elde ettiğimizi sandığımız bu dönemlerde kurulu ekonomik yapımız, bizi yıldan yıla artan dış ticaret açıkları içine sokuyor ve 1970 - 1977 arasında geçen 7 yıl, yaklaşık 15 milyar dolar dış ticaret açığı vermeye neden oluyordu. Bu miktar, aynı dönemdeki tüm ihracatımızın % 151'i idi. Hiçbir uyarının fayda etmediği bu «planlı» dönemin sonunda gelişe gelişe bugünkü noktaya gelmiş bulunuyoruz. Artık bugünkü koşullar içinde ülkemizin yılda 3 - 4 milyar dolar dış yardım veya kredi almaksızın çalışamayacağını, çalıştığı takdirde de çalışabildiğinin sonucu olarak yine yılda 3 - 4 milyar dolara gereksinme göstereceğini kimse inkâr edemez.

Gerek doğal kaynakları, gerek insangücü açısından gerçekten büyük bir gelişme potansiyeline sahip olduğu halde, yokluk ve huzursuzluk içine düşen bir ülkede eğitim gibi bir toplumsal faaliyet, bu çelişkiye seyirci kalabilir mi?

Açıktır ki, bu koşullar altında, ekonomik gereksinmelerimize uygun nicelik ve nitelikte insangücünü, yine ekonomik gereksinmelerimize uygun yöntemlerle yetiştirmek kaçınılmaz ve sarsaklanmaz bir zorunluluktur. Gerek eğitim olayına genel yaklaşımda, gerek mesleki ve teknik eğitimle genel eğitimin oransal ağırlıklarının saptanmasında, ve gerek her türde eğitimin yaşamla bütünleştirilmesinde ve üretken hale getirilmesinde, bu nokta mutlaka göz önünde tutulmalıdır.

Eğitimde uygulanacak yöntem bir yandan eğitilenlerin, öte yandan da toplumun nitelik ve gereksinmelerini dikkate almak zorundadır. Başka bir deyişle yöntem, toplumsal gereksinmelerin öngördüğü türde eğitimi, kişiye eğitimin yukarıda belirtilen amaçlarına uygun bir şekilde sağlamak durumundadır. Bu bir anlamda, eğitim psikolojisinin, eğitim sosyolojisinin ve eğitim ekonomisinin yöntem anlayışında uyum içine girmesi demektir.

Önceki cümlelerimizin de kıs-
men belirleyeceği gibi, toplumsal

ve ekonomik gereksinmeler göz önünde tutulduğunda, eğitimin uygulama içinde ve üretim koşullarında yapılması ve eğitimin üretken hale getirilmesi zorunludur.

Bu zorunluluk iki noktadan kaynaklanır :

Birinci nokta pedagojiktir. Eğitimde, özellikle insanın hızlı gelişme gösterdiği okul öncesi - ilk ergenlik çağı arasındaki aşamada baskıdan uzak, anlamaya, özümlemeye ağırlık veren, kişiliği ve yaratıcılığı geliştiren bir yöntem izlenmelidir. Çağdaş eğitim psikolojisinin önderleri olan Pestalozzi, Froebel, Dawey, Makarenko gibi ünlü eğitimcilerin de belirttiği gibi bu, eğitileni mümkün olduğu kadar özgür bir ortamda ve adeta görünmeyen bir düzenle deneyimlerin içinde bırakmak ve doğru yorumlamalara yardımcı olmakla mümkündür. Başka bir deyişle, eğitim yaşantılar yoluyla ve uygulama ortamı içinde sürmelidir. Yaşamı doğru yorumlayan, ilerde ne yapacağını özgür iradesiyle seçen ve yapacaklarına birşeyler katabilen, kişilik sahibi, yaratıcı ve üretici insanın gelişmesi böyle mümkün olabilir.

Uygulamalı ve üretken eğitim gereğindeki ikinci nokta ekonomiktir. Türkiye gibi hızlı gelişmek ve bu yönde tüm kaynaklarını dikkatle kul-

lanmak zorunda olan ve hayli genç bir nüfus yapısına sahip bulunan bir ülke için, eğitim sisteminin üretimle bağlantısı eğitimin fırsat maliyeti açısından büyük ehemmiyet taşır.

Unutmamak gerekir ki, Türkiye'de orta ve yüksek öğretimin amaçladığı 15 - 24 yaşları arasındaki nüfus, toplam işgücü potansiyelimizin % 36 gibi çok büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Böylesine büyük bir kesimi içine almak üzere biçimlendirilecek bir eğitim sisteminin, ülkemiz iktisadi ve sosyal gelişme hızı ve yönünü de biçimlendireceğinden kuş-kumuz olamaz. Açıkça söyleyelim ki, toplam işgücü potansiyelinin % 36'sını eğitim dolayısıyla üretimden veya üretim dolayısıyla eğitimin alıkoyan bir Türkiye'nin arzulanan iktisadi yapıya istenen hızla ulaşmasını beklemek, kanımızca düşüştürmektir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan beri gereği duyulan ve sözü edilen «ekonomik gereksinmelerimize uygun bir eğitim sisteminin» kurulması ve işlerlik kazanması için artık zaman kaybetmeye takatimiz kalmamıştır.

Not : Rakamlar için kaynak; Dr. Tahir Özgü Kalkınıp Duran Türkiye, Uygulamalı Eğitim Derneği Yayınları, No. : 1, Aksüt Matbaası İstanbul 1979.

Ekonomide

Bu Ay

DIŞ İLİŞKİLER

Nisan ayında kamuoyunu en çok meşgul eden konu, Batılı ülkelerin Türkiye'ye yapacakları yardımın miktarının belirlenmesiydi. Hükümet çevreleri için OECD ülkelerinin vereceği kredi alınan ekonomik önlemlerin başarılması açısından büyük önem taşıyordu. Verilecek kredinin miktarını belirleyecek olan Paris'in ünlü La Muette Şatosundaki toplantı 15 Nisana ertelenince kredinin verilme-yeceği kuşku- ları da artmıştı. Bu nedenle 15 Nisan toplantısı büyük önem taşıyordu.

Paris'te OECD merkezinde düzenlenen ve 16 Batılı ülkenin katıldığı toplantı sonucunda Türkiye'ye 1 milyar 162 milyon dolar tutarında yardım yapılması karara bağlandı. Toplantı sonucunda OECD Genel Sekreteri Emile Van Lennep düzenlediği basın toplantısında kredilerin daha düşük faizli, daha uzun süreli ve çoğunluğunun da bağımsız oldu-

ğunu söyleyerek Türk hükümeti ve halkıyla ileride de ilişkilerin sürdürüleceğini belirtmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşar Vekili ve Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal da OECD yardımının belirlenmesinden sonra hedeflerinin borç ertelemeleriyle petrol üreticisi ülkelere- den sağlanacak krediler olduğunu ifade etti.

OECD ülkeleri tarafından taahhüd edilen 1 milyar 162 milyon dolar tutarındaki kredinin en büyük bölümünü 295'er milyon dolar ile ABD ve Batı Almanya sağlıyor. İtalya 115 milyon, AET 100 milyon, Fransa 100 milyon, İsviçre 37,5 milyon, İngiltere 33 milyon, Hollanda 21,5 milyon, Avusturya 15 milyon, Kanada 10,5 milyon dolar taahhüd ederken, Belçika, İsveç ve Norveç 10'ar milyon dolar vermeyi taahhüd etti. Ayrıca Danimarka 5 milyon, Finlandiya 3,5 milyon dolarla katkıda bulunurken Lüksemburg 1 milyon dolarla en küçük yardımı yapan ülke oldu.

Kredinin verilmesiyle, şimdi yeni bir tartışma başlıyor. Batı'nın Türkiye'ye vermeyi kabul ettiği borç Türkiye'ye yetecek mi? İçinde bulunduğumuz köklü sorunların çözümü Batıdan alınan kredilerde mi yatıyor? En iyimser görüşle krediler önümüzdeki yılı bir parça soluk alarak geçirmemizi sağlayacaktır. Daha sonraki yıl Batıdan bu miktarda bir yardım almanın mümkün olacağını söyleyen çok az insan çıkacaktır herhalde.

TL'NİN DEĞERİ DÜŞÜRÜLDÜ

Dünya para piyasalarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle Türk lirası ABD dolarıyla, bazı yabancı paralar karşısında binde 3 ila yüzde 5,4 oranında değer kaybetti. Merkez Bankasının yayınladığı bildiriye göre, TL'nin ABD doları karşısındaki değeri 73.70 lira oldu. Dolar son operasyondan önce

70 liradan işlem görüyordu. Yeni operasyona göre Türk lirası ABD doları, Avusturya doları, Suudi Arabistan riyali, Kuveyt dinarı, Kanada doları, İsveç kronu, Norveç kronu ve İngiliz sterlini karşısında değer kaybederken, Belçika ve Fransız francı ile İtalyan liri karşısında herhangi bir değişiklik olmadı. Öte yandan Türk lirası Federal Alman markı, Avusturya şilini ve Hollanda florini karşısında binde 2 ile binde 4 arası değer kazandı.

Hatırlanacağı üzere, son zamanlarda ABD dolarının değer kazanmasıyla birlikte Türk lirasının değeri başta Alman markı olmak üzere çeşitli paralar karşısında suni olarak yükseltilmişti. Ancak bu durum gerek OECD toplantısında, gerekse IMF Yönetim Kurulu toplantısında şiddetle eleştirilmiş, bu tür önlemlerin ekonomik önlemler paketinin etkinliğini ortadan kaldırdığı ileri sürülerek devalüasyon yapılması isteminde bulunulmuştu.

ÜRETİM DARBOĞAZI SÜRÜYOR

31 Mart 1980 tarihi itibariyle yapılan gayri safi milli hasıla tahminleri imalat sanayisi sektöründe binde 5 oranında bir gerileme olduğunu ortaya koyuyor. DİE tarafından yapılan tahminlere göre Kasım 1979-Mart 1980 döneminde madencilikte sabit fiyatlarla yüzde 1,9 oranında gerileme görüldü. Elektrik, gaz ve su üretiminde bu gerilemenin binde 9 oranında olduğu belirtiliyor.

İmalat sanayisinde ise üretim binde 5 oranında olurken, üretim düşüklüğü daha çok özel sektörde izlendi. Üretimde azalma kaydeden alt sektörler ise şunlar : Gıda, dokuma, kâğıt, ana kimya, taşıt araçları, petrol, plastik ve makine.

Kamu sektöründe ise Sümerbank, SEKA, şeker fabrikaları, demir-çelik işletmeleri, azot sanayisi gibi kuruluşların üretimleri geriledi. Üretim düşüklüğünün ticaret kesimine yansımaları olumsuz yönde olurken, bu kesimin ekonomide yarattığı katma değer sabit fiyatlarla yüzde 2,2 oranında düştü.

DİE tahminlerine göre ithalat fiyatları büyük ölçüde yükselirken, ihracatta kayda değer bir gelişme olmadı.

TALEP AZALMASI

Öte yandan fiyat artışları bazı sektör ürünlerine olan talebi de et-

kiliyor. DPT'nin 1980 programına göre imalat sanayisinin bazı alt sektörlerindeki talep değişimleri şöyle belirleniyor :

Alt sektör	Değişim %	Kişi başına Değişim %
Gıda	3.9	1.7
Giyim	3.2	1.0
Deri ve deri ürünleri	0.8	—1.2
Madeni eşya (tüketim)	1.0	—1.2
Elektronik cihaz	9.9	—11.4
Binek otomobil	—18.9	—17.9

Tabloya göre talep azalması daha çok dayanıklı tüketim mallarında ortaya çıkıyor.

TÜRKİYE - IMF İLİŞKİLERİ

24 Martta toplanan IMF Yönetim Kurulu Türkiye'ye açılacak 52 milyon dolar tutarındaki 3. dilim krediyi onayladı. Ayrıca IMF Yönetim Kurulu Türkiye Raporunu da açıkladı.

IMF Raporuna göre, Para Fonu, enflasyon hızının yavaşlatılması konusunda alınan önlemlerin somut gelişmeler sağlamadığına işaret etmektedir. Enflasyonun yanında bütçe açıkları, KİT'lerde yapılan düzenlemeler ve parasal genişlemeler ko-

nularında sert eleştiriler görülmektedir. Raporda 1980 bütçesinin açık finansmana dayalı bir bütçe olduğuna da dikkat çekiliyor, vergi gelirlerini artırıcı bir yasanın parlamentodan geçirilmediği, kamu yatırımlarından kısıtlanmasının bile maliyetlerdeki yükselmeler nedeniyle öngörülenden daha büyük harcamalara yol açtığı ifade ediliyor. IMF Raporunda ayrıca ücretlerin maliyet içinde giderek artan bir yer tuttuğu yolundaki görüşü tekrarlanıyor ve bu duruma son verilmesi için önlem alınması isteniyor. Parasal tavanlar konusunda da Türkiye'nin bu

limitlere uymakta güçlük çektiği belirtilerek Merkez Bankasının özel sektör kredileri için parasal tavan uygulanmasına da yer veriliyor. Rapor, mevcut faiz oranlarının da yeterli olmadığını kaydediyor.

Öte yandan IMF ile yapılacak 3 yıllık yeni düzenlemenin esaslarını görüşmek üzere Charles Woodward başkanlığında genişletilmiş bir IMF heyeti 9 Nisanda Ankara'ya gelerek 1980 yılının yeni ekonomik dengelerini saptamak üzere çalışmalar yaptı. Bu konuda IMF heyetine bir rapor sunuldu.

KİMSAN TİCARET A. Ş.

**Ciba-Geigy Boya ve
Plastik Maddeleri
Türkiye Mümessilliği**

28 60 24

Tel : 28 60 25 Tekstil Boyaları Kısmı

26 51 12 Plastik Maddeler Kısmı

Aşirefendi Cad. İmar Han 37/4 ve 5 Sirkeci — İSTANBUL

P. K. 1010 — Sirkeci — İSTANBUL

Telgraf : KİMSANTAŞ

Teleks : 22423 Kims. Tr.

Dış Basında İktisat

Derleyen : Kaya ARDIÇ

Bir kitap ve düşündürdükleri : İktisadi düşüncenin kökenleri

— II —

Dr. Philippe MONGIN

— Marx : SONUÇ —

Kitapta son olarak Marx'a gelinmiştir. «İktisat Bilimine gelince, ne olursa olsun, iktisadi ideolojiyi en güçlü ve gelişmiş noktasına, en büyük başarıya Marx ulaştırmıştır.» (S. 137). Oysa, **Marx'ın ekonomisinin bir bireycilik olacağını** daha önce çıkarsamak zorunda olmasaydık, bu tez açıkça bayağı olurdu (6). **Grundrisse**. üretim ile değişim arasında A. Smith'in yaptığı ayrımın kalan yerlerini aydınlatmaktadır : emek ile emek gücü arasındaki ayrım. Aynı zamanda, terimlerin düzeni tamamen açıklığa kavuşmuştur. Değişim, üretimin bir fenomeni biçimine indirgenmiştir. Bu iki özellik iyice bilinmektedir ve üzerinde daha fazla durmaya gerek yoktur (7). Bay Dumont'a göre önemli olan, iktisadi düşüncenin böylece tam ortasında yer alan yeni üretim kavramının, Locke'un üstükapalı olarak hatırlattığı yönde olmasıdır. Bu noktayı ortaya çıkarmak için, **Grundrisse**

ve **Kapital'den Alman İdeolojisi'ne** gelmek gerekir. Bu metin, biraz ikircilli bir biçimde üretimin bireyci bir kavramını geliştirmektedir. Doğal olarak, **Feuerbach** geleneğindeki **1884 Elyazmaları** emeğin «jenerik» yönleri üzerinde durmakta, diğer birçok metin ise tam aksi yönde giderek, üretimin toplumsal bir kavramı üze-

- (6) Aynı şekilde, Marx'ın bireyciliği tezi, onun iktisadına — örneğin «1884 Elyazmaları»ndan önceki metinlere yada günlük çağının tamamen politik metinlerine — yollama yapılmaksızın geliştirilmiş olsaydı anlamsız olacaktır.
- (7) Bununla birlikte, Bay Dumont'un altını çizmekte haklı olduğu, değer kuramı için önemli olan ve tuhaf bir biçimde yorumcuların gözünden kaçan bu sonuca dikkati çekelim : Marx'ta herhangi bir meta belirlenen değerini diğer metalarla değişim esnasında karşılaşmadan bulmaktadır. Klasik politik iktisadın her zaman algıladığı oran, önceleri «değişim oranının üssü» («exposant du rapport d'échange») olarak (sonraları daha özgül bir anlatım vermek için bunu terk ediyor) kendibaşına **dolayimsız «cisimleşmiş emek zamanı»** nı belirtmektedir.

rinde durmaktadır. Bay Dumont açıklığı yadsınamakta, fakat şu açıklamayı öne sürerek, onu yeniden yorumlamaktadır : Marx, ilk yazılarında, iki üretim kavramı arasında tereddüde düşmüş, **Alman İdeolojisi**'nden itibaren, ikisinden biri lehine kesin karar vermekten çok bir eğilim göstermiştir. Zira, akli herşeyden önce devrimci projesi ve hız kazandırdığı partizan eylemine takılmıştı. Marx'ın bireyci bir üretim kavramını çok çabuk benimsemesinin nedeni, özgürleştirilecek, harekete geçirilecek insanın birey olmasıdır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz **Homo Aequalis** kitabı, bir diğer önemli teze dönmektedir. Bu kez, «iktisat bilimi» ile «iktisadi ideoloji» arasında ayırım yapan Bay Dumont, Marxgil kuramın «iktisadi ideolojiyi» kendisi için savunup açıkladığını ve «iktisat bilimi»ne sorunsal bir biçimde bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Kuşkusuz, daha açık sözlerle denilebilir ki, Marx'ın seçtiği bakış açısı, hem bimsel olarak Ricardo'nun ki ile karşılaştırılabilecek pozitif bir kuramın,

hem de düşünceye dayanan bir kuramın, yani iktisat politikasının konusu ve cinsi üzerinde bir tartışmanın bakış açısıdır. «Yazışmalar»ın ve «Grundrisse»nin az çok bilinen metinlerinde ün kazanan bu ikircil durum, Marx'ı 1844'den ölümüne dek meşgul eden tasarının, «**Kritik der Politischen Oekonomie**»nin bütünlüyici bölümüdür. Buradan çıkan sonuç, Marx'ın kendi çağında politik iktisada ayrılan sınırları karıştırdığıdır. O, bunları ortaya çıkarmak için sarfedilen ikiyüz yıllık çabaları yeniden ele almaktadır. Bay Dumont'un geliştirmedeği, bu fenomenin kayda değer bir yanı da, Marx'ın kullanım değerini iktisadi düşünce içine yeniden sokma eğiliminde olduğu ve buna da Quesnay'in ve Skolastiklerin ««iyi fiyat» hakkında duydukları kaygıları, daha yüksek düzeyde duyduğudur. 1850 - 51'de yazdığı «Ricardo Üzerine Notlar»da (8) «Politik iktisat'ın ilkeleri» yazarını, rant kura-

(8) Notizen. und Auszüge über Ricardos System, «Grundrisse»nin Almanca basısında yayınlanmıştır.

mında üretim **değerinin** artışı (örneğin, bir birim buğdaydaki cisimleşmiş emek miktarının) ve **gerçek zenginliğin** azalmasını (örneğin, üretilen toplam buğday miktarının) bir arada götürmesinden dolayı eleştirmektedir. İki değişkenin gelişimindeki bu uyumsuzluk, ona yalnızca Ricardogil kuramın mantıksal temelsizliği gibi değil (bu açıdan Marx'ın itirazları son derece yerindedir) fakat kendi başına da **anlamsız** gelmektedir. Zira, Marx, değere toplumsal zenginliğin bir göstergesi olarak bakmaktadır. Toplumsal zenginlikteki değişimler, gerçek zenginlikteki değişimlerin tersine gidemez. Burada Marx'ın tutumu Quesnay'inkine yakındır : «Bol miktarda değersiz şey asla zenginlik değildir. Pahalılık kıtlıkla beraber olursa, sefalettir. Pahalılık bollukla beraber olursa bunun adı, büyük zenginliktir.» (9) Marx'ın yapıtında, Homo Aequalis'in doğrultusunda, ortaya konulması ilginç olabilecek başka arkaik yanları bulunabilirdi.

Bay Dumont, Marxgil kuramın sınırındaki durumla ilgili olarak ne gibi bir açıklama yapmaktadır? Marx, iktisadın toplumsal bütün içinde yeniden entegre edilmesini ileri sürünce, ilk yazarlarda olduğu gibi, onun hem ahlakî hem de politik bir perspektif içinde yeniden ele alınması, modern ideolojinin ona sunduğu en

büyük saygıyı oluşturur (H. Ae. s: 201-202). Açıklama değil, incelenecek fenomenin basit bir hatırlatmasını bulmaktayız; bu Marx zamanında saptanmakta olan epistemolojik sınırların ihlalidir. **Homo Aequalis**'in azbuçuk hayal kırıcı sonuçlarından biraz daha ileriye gitmek ve bunun yanı sıra kitabın sorunsalını bir kenara bırakmak için, «iktisadın özerkleşmesi» sürecinin — kuşkusuz çok fazla basitleştirilmiş — tanımını konusunda birkaç düzeltme yapmayı istiyorduk.

— Dengenin iki yamacını az çok kavramak —

Biz tartışmayı, biktirici metin çözümlemelerine yol açacak olan, Smith'in emek-değer kuramı üzerine değil, fakat mantıksal olarak eşdeğer bir prosedüre göre iktisadi ideolojinin (üretim ideolojisi) doğmakta olan politik iktisada üstü kapalı olarak benzetilmesi üzerine çekmeyi yeğleyeceğiz. Bu benzetmenin hiçbir şekilde doyurucu olmadığını göstermek için fazla bilgi isteyen kanıtlara başvurmak gerekli değildir. Bay Dumont'un kendisi, yapıtının başında (s. 45) hatırlatmaktadır ki, iktisadi fenomenlerin «bilimsel» olarak araştırılması, değişimin her iki yanıyla yarar sağlayabileceği ya da hiç değilse kimseye zarar getirmeyeceği anlayışı ile ortaya çıkmıştır. Engels'in «Ekonomi Politığın bir Eleştiri Taslağı»nda (1843-44) yazdığı gi-

(9) Encyclopedie'den.

bi, eğer ticaret «yasal aldatmaca» değil de «eşite eşit» ilkesine uyuyorsa, bir **değer** kuramı olanaklı duruma gelmektedir. Burada eşitlik ilkesinin ne olduğunun açıkça bilinmesi söz konusudur. Değişim oranının rastgele belirlenmemesi, yeni bir kuramsal söylevin malzemesini oluşturmaktadır. Yeni değer kavramının ilk ilginç uygulamalarından biri olarak ortaya çıkan nötr değişim kavramının bir diğer sonucu da, açıktır ki, üretim ile değişimin ayırdedilmesidir. Eğer ticaretin bir eşitlik ilkesine göre değerler aktardığı doğruysa, değerın yaratılmasının kökeni toplumsal yaşamın bir başka alanında aranmalıdır. Böylece «üretim», kâğıt üzerinde artık değerın oluştuğu yer olarak tanımlanarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, Quesnay'de, sanayi ticaretten farklı birşey olmadığından, deyim geçerli olarak ancak tarıma uygulanabilir. Bay Dumont, bu üretim kavramının suyun üzerine çıkmasını temel saymaktadır; fakat öyle görünmektedir ki, daha geniş bir sürecin yalnızca bir yanının — değerın günümüzdeki kavramının hazırlanmasının — söz konusu olduğunu görmemektedir. Bir yandan, iktisadi araştırmanın üretme doğru yönlendirilmesi kavramın olası bir uygulamasıdır, fakat bu kesin olmaktan uzaktır. O halde, iktisat bilimine üretim üzerindeki araştırmalar lehine bir önyargı bağlamanın hiçbir **mantıksal** nedeni yoktur. Diğer yandan ise, geniş ölçüde ola-

naklı bir **tarihsel** fenomen gibi görülsese bile, bu ayrıcalıklı yönlendirme ilk iktisatçıların hepsinde ortaya çıkmış değildir. Schumpeter, bize bu konuda karşı-örnek vermekte ve — aynı yönde olmak üzere — değerın Smithgil kuramını tek yanlı yorumlamamak gerektiğini hatırlatmaktadır.

Bu son iki noktayı burada uzun uzadıya geliştiremeyiz, fakat yalnızca birkaç küçük açıklamayla onları açabiliriz. Birincisi hakkında şunlar **söylen**ebilir : klasik yazarların sık sık yaptıkları **arz ve üretim** kavramlarının birbirine karıştırılmasında, Bay Dumont onları izlemiş olabilir. Değer üzerinde düşünülmesi, modern kuramda, hem arz hem de talep cephesini incelemeye götürdü. Talep koşullarının incelenmesinde, Marx'ın ve Ricardo'nun, üretim konusuna ayrılmış çözümlemelerine pekala bakılabilir. Bu açıdan, bunlar, genel denge diye anılan kuram içinde yararlıdırlar. Bu çözümlemeler, kuşkusuz önemlerinden çok şey korumaktadırlar, fakat onların kısmî bir özelliği olduğunu yadsımak zordur. Nitekim, çağdaş iktisatçı için sürüp giden yararları çoğu kez bu kısmi özellikten gelmektedir.

Asıl olarak Smith'i kapsayan ikinci nokta için şunları söyleyebiliriz : bize öyle geliyor ki, Bay Dumont «birarada alınan emek ve değişim Smith'in düşüncesinin tam ortasın-

dadırlar» (H. Ae. s: 118) diye yazar-ken, kendisi de yorumunun tek yan-lı olduğunun farkındadır. Eğer, «**Ulusların Zenginliği**» geleneksel olarak ilk politik iktisat kitabı olarak kabul ediliyorsa, bunun nedeni yapıtın, dengenin iki yamacı olan arz ve talebi eşanlı olarak birkaç şekilde az çok kavramış olmasıdır. Ricardo ya da Marx kadar Walras'ın da A. Smith den çıktığını söylemek yerinde olur. Bu, onda bir üretim ideolojisinin olmadığı anlamına gelmez, yalnızca, «**Ulusların Zenginliği**»nde tartışma ve başka bir şey niteliğinde olanı ayırdetmek gerekir (10).

Bu çözümlemenin Marx'a kadar nasıl uzayıp gittiği belki şimdiden görülmektedir. Eğer yazar, tartışmaların kabul edilen unsurlarını karıştırdıysa, bunun nedeni doğmakta olan iktisat bilimine ayrılmaz bir biçimde bağlı olan eğilime karşı **iktisadi ideoloji'nin içeriğini savunmak** istemesi değil miydi? «**1884 Elyazmaları**»ndan «**Artı - Değer Kuramla-**

rı»na kadar Marx'ın üretimin baş kuramcısı olduğundan kuşku yoktur. Nihayet, sonuca ulaşırken, bir ayırım çalışmasından söz ederek, yazar yeni bilimin, değiştirerek ve çözümsel amaçlara bağlayarak, bütünleştirmekte olduğu bir ideolojik betimlemeye bağlılığını belirtmektedir.

— Ricardo'nun Rolünü daha iyi değerlendirmek —

Bu varsayımı desteklemek için, ilk iktisatçılar arasında Ricardo'nun rolünü kuşkusuz yeniden değerlendirmek gerekir. Schumpeter'in, geliştirdiği ve «**Politik İktisadın İlkeleri**» ile «**Kapital**» arasında doğrusal bir süreklilik olduğunu öne süren «**Ricardogil moment**» tezi kabul edilemez. Marx'ın, Ricardogil değer kuramına karşı, büyük ölçüde tepki olan ve kendinden sonra, Marx'ın «değer kuramı» olarak anılan kuramı hazırladığı gösterilebilirdi. Daha açık olarak, Marx, değeri cisimleşmiş — emek zamanı ile doğrudan doğruya özdeşleştirerek — bunu değişim oranı düşüncesinden çıkarmak yerine — Ricardo'nun hazırlamaya uğraştığı ve pekala bilimsel olarak adlandırılması gereken görüşüne karşı, Smith'in ideolojik görüşüne dönüş yapmaktadır (11). İspatı kuş-

(10) Değerin Smithgil kuramınca ortaya atılan soru, benimsenen bakış açısına göre farklı yanıtlar olmalıdır. «Ulusların Zenginliği»nde Locke'dan gelme, doğru bir üretim ideolojisinin bulunduğu gerçektir. Bu açıdan, cisimleşmiş emek-değer en temel olanıdır. Fakat, yapıt, doğmakta olan politik iktisat (ya da «zenginliğin kuramı») için işlemsel kavramlar da tanımlamaya çalışmaktadır. Bu açıdan da, satın alınabilen emek-değer (Smith için, bölüm ölçüğünde fiili olarak sözkonusu olan tek şey) en temel olanıdır.

(11) Değerin Marxgil kuramı ile Ricardogil kuramı arasındaki fark birçok yorumcunun gözünden kaçmaktadır; çünkü her ikisi de bir cisimleşmiş emek-değeri kuramına dayanmaktadır. Gerçekte,

kusuz biraz zaman olacaktır, bu nedenle üzerinde durmanın yeri değildir. Varsayımımızı, yine yanıtsız kalmış bir soru biçiminde burada bırakalım.

Geriye, Bay Dumont'un yorumunda sorun yaratan son bir noktanın incelenmesi kalmaktadır. Onun yaptığı gibi, denklemi : İktisadi İdeoloji = üretim İdeolojisi = bireycilik, olarak koymak aşırıya kaçmak olmaz mı? Bu üç deyim'in ilişkileri, elbette bu denli basit özdeşlikte değildir; fakat Bay Dumont'un burada yaptığı benzetme pek de yersiz sayılmaz. «İktisadi İdeoloji» kavramındaki birçok saptamayı sağlamlaştırmak, bundan Smith öncesi bazı konuların gelişmesini izlemek için çok

aynı sonuca çok ayrı iki prosedür tarafından ulaşılmıştır. Ricardo, Marx'ın yaptığı gibi, üreticinin ürünle ilişkisini gözönüne alarak emek zamanını vermekte, fakat buna metaların değişim değerini bazı hipotetik koşullar altında düşünerek ulaşmaktadır (üretici sanayilerde sermayenin bileşimi özdeş olduğunda, metalar herbirindeki cisimleşmiş emek miktarına göre değişilir). Prosedürlerin farkı, her iki yanda da değerler yasası için eldeki formülasyona yansır. Marx'ta basit bir eşitlik söz konusudur (A'nın fiyatı = A'daki cisimleşmiş emek zamanı), Ricardo'da ise kesirli bir eşitlik söz konusudur :

A'nın fiyatı A'da cisimleşmiş emek zamanı

B'nin fiyatı B'de cisimleşmiş emek zamanı
(of. Politik İktisadın İlkeleri, I, 1,6 Fransızca basım).

iyi çözümsel bir araç yapmaktadır. İktisadi İdeoloji, Marx'ın durumunda güvenilir olmamaktadır : Marxgil üretim kavramının bireyciliğe indirgenmesi bizce yanlıştır.

— İktisadi İdeoloji ve Özgürlük —

Gerçekte, «1844 Elyazmaları»ndan bize önerilen okuma biraz kısadır ve Marx'ın bireycilik lehine tercihini (politik eylemin gereksinimleri) hesaba katmak için benimsenen kanıt asla inandırıcı değildir. Bireycilik ve bunun tersi arasındaki gerilim emeğin yabancılaşması kuramına sıkı sıkıya bağlı görünmektedir. Emeğin yabancılaşması kuramı, Bay Dumont'un sandığı gibi (H. Ae. s: 183 - 184), bireyi yalnızca ürünle olan ilişkisinde değil, fakat diğerleriyle olan ilişkisinde de söz konusu etmez. Nesnenin kaybı bir bütündür, kayıp yalnızca herşeyin mülksüzleştirilmesi demek değildir, fakat aynı zamanda kelimenin feuerbachgil anlamında, insanı insan yapan özün de kaybıdır. Ayrıca, Marxgil eskatolojide (*) özgürleşme kavramı, ikircilli bir perspektif getirmektedir : emek nesnesinde yabancılaşmış insanın özünü, **Alman İdeolojisi'nin** gösterdiği yöndeki gibi, doğrudan bireyde mi, yoksa **1844 Elyazmaları'nın** genellikle

(*) Eskatoloji : İnsanın ve dünyanın nihai amaçlarını inceleyen bilgi dalı (Petit ROBERT) (Ç. N.)

önerdiği gibi, sadece özgürleşmiş ve yeniden mülk edinilmiş emek nesnesinde mi aramak gerekir. Birinci durum, her türlü toplumsal işbölümünün ortadan kaldırılmasını önermektedir : sabah balıkçı, öğleden sonra avcı, akşam aydın; zafer bireyidir. İkinci durum ise, yalnızca burjuva işbölümünün ortadan kaldırılmasını belirtmektedir : üretim araçlarının ortak mülkiyete geçirilmesinin yanı sıra, pazar ekonomisinin ilke olarak dışladığı çeşitli ortak çalışma biçimleri geliştirilecektir; zafer toplumdur. Bu iki tezden mutlaka birinin Marx'ın komünizm üzerine nihai düşüncesine, diğerine göre daha iyi uyduğunu ileri sürmek bize gereksiz görünmektedir.

Aynı şekilde, Marxgil üretim kavramı aslında ikircilidir. Bay Dumont bir kez bile «üretim ilişkileri» deyimini kullanmamaktadır. Bu da, toplumsal ilişkilerin daha şimdiden bu alanda düğümlendiğini kendiliğinden göstermektedir. Marx'ın bu buluşa verdiği önem bilinmektedir : onun gözünde, politik iktisat ancak değişimle ve onun içinde toplumsal bağ kurar; oysa bu önyargı sömürü fenomeninin kavranılmasını doğal olarak engellemektedir. Burada ikircili olan şey, Klasik iktisatçılardan ayrılmaya özen gösteren Marx'ın, üretim sürecine müdahale eden toplumsal güçleri, üretimi değişimden tamamen ayıran bir betimleme yardımıyla ortaya çıkarmasından ileri

gelmektedir. Böylece, Marxgil üretim kavramı, toplumsal belirlenmiş olarak bir yandan kazandığını, diğer yandan kaybetmektedir (12).

Eğer Bay Dumont gibi, Marx'a modern iktisadi ideolojinin en iyi temsilcisi gözüyle bakılırsa, bu belirlenmelerin bu önemi olabilir : modern iktisadi ideoloji prodüktivist olduğundan çelişkili olarak bireyciliğe ve kolektivizme yollama yapmaktadır. Böylece, belki **Homo Aequalis** yazarını, konusunu dönüştürdüğü ince fakat kesinlikle ikircilikten bağışık savunusunda yalnız bırakacağız. Ona göre, iktisadi ideoloji, sanuçta bizim özgürlüğümüzü korumaktadır. İktisadi ideoloji, günümüz insanını, toplumsal ilişkileri değil şeylerin ilişkilerini birincil saymaya götürerek, toplumsal ilişkilerin kendi içinde taşıdığı keyfi yönetimi sınırlandırmaktadır (H. Ae. s: 132-134). Kanıt, aslında, bazı 18. yy. yazarlarınıninkiyle — özellikle Montesquieu ve Steuart — aynıdır. (Öyle bir yakınlık ki, düşünce düzeyinde bir de-

-
- (12) Benzer anlatımla denilebilir ki : Marx sömürüyü ortaya koymak için, ürünün değerinin, değişim meydana gelmeden önce, üreticinin (ya da üreticilerin) ürünle ilişkisinde oluştuğunu ileri sürmüştür. Bu, Bay Dumont'un haklı olarak, Marx'ta «değerin özü» («substantialisme de la valeur») diye adlandırdığı şeydir. Onun çözümlemesinin hatası, değer bu tekil kavramın sömürü kuramı için gerekli bir öncül olduğuna işaret etmemesidir.

rece daha ileridedir) (13) : Ticarî ilişkilerin karmaşıklığı, Prens'in keyfi yönetimine bir engel oluşturur. Bu görüşün ve Smith'in görüşünün farkı, bu farkın iktisadın basit varlığının olumlu etkilerinden kaynaklanmasıdır. (yada, tam olarak söylemek gerekse, bu varlığa inançtan kaynaklanmasıdır). Söz konusu görüş, bir optimum tahminin gerçekleşmesini değil, yalnızca bir güçler dengesi mekanizmasını ileri sürmektedir. Yani, sonuçta kendi varlık tarzına dayanan iktisadın mekanizması ileri sürmektedir. (Marx'ın yalnızca yabancılaşmayı ve sefaleti gördüğü iktisadi iliş-

kinin nesnelliği). Kanıtın ılımlığı bir düş kırıklığı anında (bugün hâlâ görünmeyen elin etkinliğine inandığını kim savlayabilir?) çekici olabilir. **Homo Aequalis**'in bilgiç ve oldukça dolaylı üslubu bu çekiciliğe eklenmektedir. Bireycilik, modern ekonomizminin ancak bir yanıdır. Bay Dumont diğer yanıya uğraşmamaktadır. Öyle görünüyor ki, kendi felsefesi onu kaygılandırmış olmalı. Bu açıdan, aynı Montesquieu'nün ticaret üzerine düşüncelerinde gösterdiği iyimserliği göstermektedir. Ne var ki, onun, Montesquieu gibi Marx'ı okumamış olmaktan ötürü bir özürü yoktur. Ama yine de, yazarın konusuna uygun bir önyargısından yararlı ve aydınlatıcı bir kitap çıkmışsa, bu önemli sayılmaz.

- (13) Gerek Montesquieu'nün iktisat konusundaki düşünceleri, gerekse bunları Steuart'ın bu alandaki görüşlerine yakınlıklaştıran özellikler hakkında, Albert Hirschmann'ın, *The Passions and Interests*, (Princeton, 1977 - özellikle s. 70 vd.) isimli yeni kitabının okunması yararlıdır.

Çeviren : Ahmet OKAN
İ. Ü. İktisat Fakültesi Öğrencisi

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

nesilden
nesile

biraların ası
TEKEL birası

«KAVEL demek kalite demektir!..»

EMAYE BOBİN TELLERİ (0.05mm Ø kadar)
TELEKOMÜNİKASYON KABLOLARI (1800 çiftte kadar)
TESİSAT KABLOLARI
TELEFON KABLOLARI
ENERJİ KABLOLARI (20kV kadar)

KAVEL adını taşıyorsa,
çeyrek asırlık biriki mi olan
üretim teknolojisinin
üstünlüğünü de
beraberinde taşıyor
demektir.

KAVEL kalitesi

belgesiyle
kanıtlanmıştır.

“Kalite
arıyorsanız
KAVEL,”

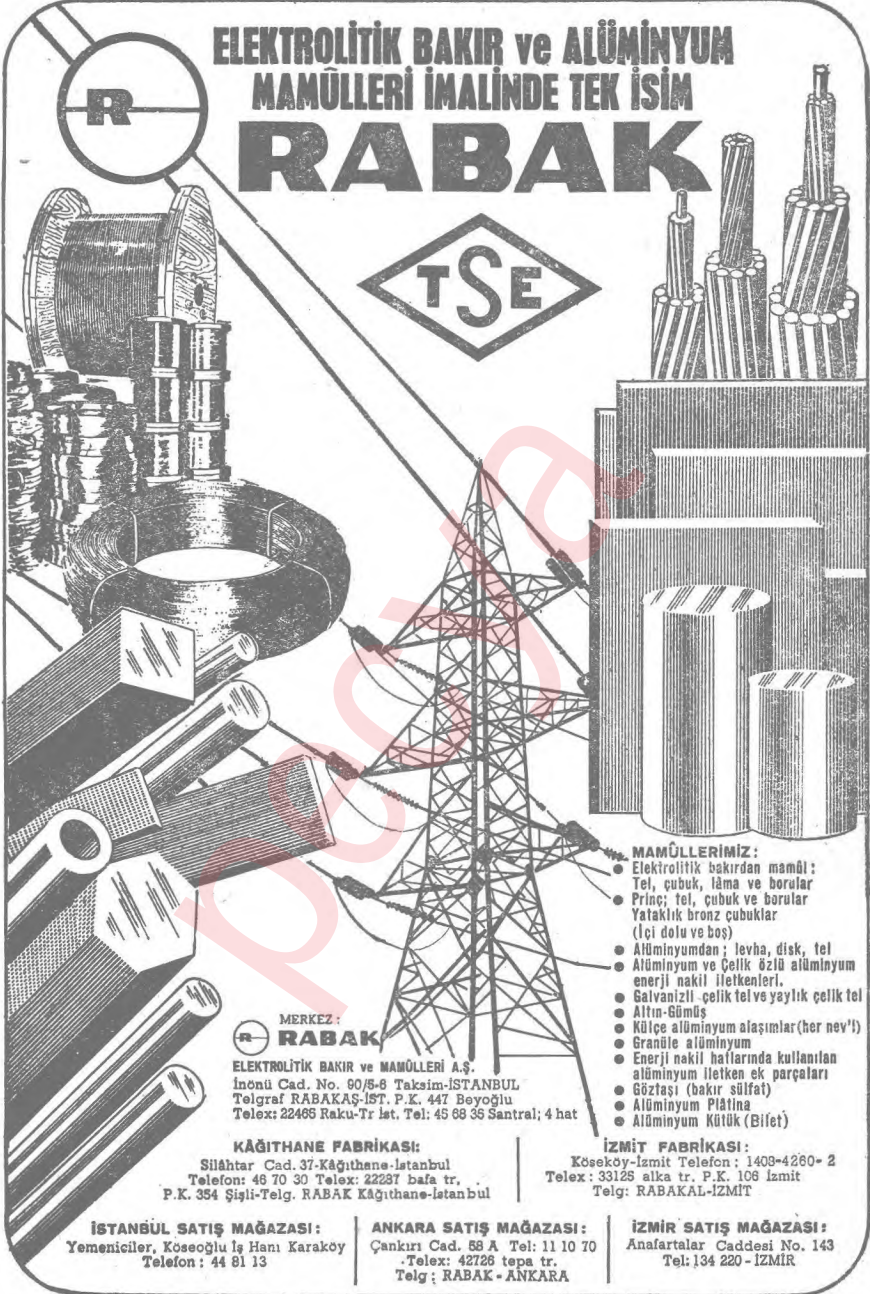
KAVEL

KABLO VE ELEKTRİK MALZEMESİ A.Ş.

Karaköy-İSTANBUL

Tel: 45 35 05 – 45 34 94

ELEKTROLİTİK BAKIR ve ALÜMİNYUM MAMÜLLERİ İMALİNDE TEK İSİM **RABAK**

MERKEZ:
RABAK

ELEKTROLİTİK BAKIR ve MAMÜLLERİ A.Ş.
İnönü Cad. No. 90/5-6 Taksim-İSTANBUL
Telgraf RABAKAŞ-İST. P.K. 447 Beyoğlu
Telex: 22466 Raku-Tr İst. Tel: 45 68 35 Santral; 4 hat

KÂĞİTHANE FABRİKASI:

Silâhtar Cad. 37-Kâğıthane-İstanbul
Telefon: 46 70 30 Telex: 22287 bafa tr.
P.K. 354 Şişli-Teig. RABAK Kâğıthane-İstanbul

İSTANBUL SATIŞ MAĞAZASI:
Yemeniciler, Koseoğlu İş Hanı Karaköy
Telefon: 44 81 13

ANKARA SATIŞ MAĞAZASI:
Çankırı Cad. 58 A Tel: 11 10 70
Telex: 42726 tepe tr.
Teig: RABAK - ANKARA

MAMÜLLERİMİZ:

- Elektrolitik bakırdan mamül:
Tel, çubuk, lüma ve borular
- Prine; tel, çubuk ve borular
Yataklık bronz çubuklar
(İç dolgu ve boş)
- Alüminyumdan; levha, disk, tel
- Alüminyum ve Çelik özlü alüminyum
enerji nakil iletkenleri.
- Galvanizli çelik tel ve yaylık çelik tel
- Alfin-Gümüş
- Külçe alüminyum alaşımlar (her nevi)
- Granüle alüminyum
- Enerji nakil hatlarında kullanılan
alüminyum iletken ek parçaları
- Göztaşı (bakır sülfat)
- Alüminyum Plâtina
- Alüminyum Kütük (Bifet)

İZMİR FABRİKASI:

Köseköy-İzmit Telefon: 1409-4260- 2
Telex: 33125 alka tr. P.K. 106 İzmit
Teig: RABAKAL-İZMİT

İZMİR SATIŞ MAĞAZASI:
Anafartalar Caddesi No. 143
Tel: 134 220 - İZMİR

Borusan, çelik ağları ile endüstrimize hayat verir...

... yaşamı sürdüren kan
damarları gibi...

Yurdun dört bucağında
Borusan'la başlar üretim...

... ve Borusan boruları,
profil boruları, yassı çelik
ürünleriyle en sağlıklı ve
yüksek standarda ulaşır...

Kimya, petrokimya, kâğıt,
meşrubat, ilaç, gıda, süt, ev
aletleri, bisiklet, ambalaj,
tekstil ve otomotiv
endüstrisinde..... inşaat
sektöründe makine üretiminde....
mobilya ve dekorasyonda BORUSAN,
çağdaş kalitenin, güvencenin,
estetğin vazgeçilmez unsurudur.

Sanayi borularını,
paslanmaz çelik boruyu,
metal kaplamalı çelik
bantları Türkiye'de ilk kez
gerçekleştiren Borusan,
teknolojik alandaki
öncülüğüyle ve giderek
devleşen satış grafiğiyle,
ulusal ekonomiye de
katkıda bulunan büyük
kuruluştur.

BORUSAN

ÇBS **PLÂSTİK BOYA** **duvarlarınıza kanat gersin...**

Korusun duvarlarınızı
o emsalsiz gücüyle ÇBS Plâstik...
Aman vermesin zamana ve
onun yıpratıcı etkilerine...
Duvarlarınız en renkli
en gösterişli, en güzel

günlerini yaşasın
ÇBS Plâstik'in koruyucu
kanatları altında...
ÇBS Plâstik ile mutlu olsun
duvarlarınız, mutlu olun siz
ve yuvanız...

duvarlarınız yıllara göğüs gersin

**daha
iyisi
yoktur**

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİİ
ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy, Kardeşim Sok. No.44/3 İstanbul
Telefon: 43 49 55

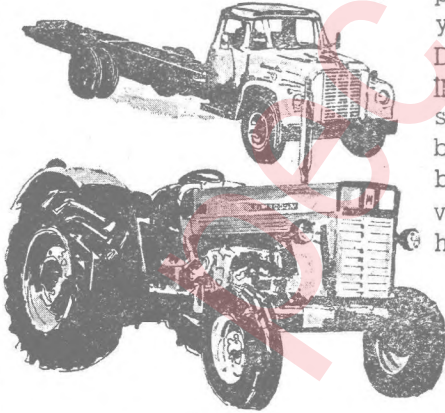
güçlü yatırım ti International

A class frell

INTERNATIONAL, traktörü, kamyonu, değişik modeldeki iş makineleri, pamuk toplama makineleri, yükleyicileri ve çekicileri ile Dünyada ve Türkiyede önderdir.

INTERNATIONAL satış sonrasında da gülyüzle süren bakım ve onarım hizmetleri, bol orijinal yedek parça stokları, ve gezici servisleri ile her zaman, her yerde hizmetinizdedir.

International en güçlü yatırımdır
International alın
geleceğe güvenle bakın

İmalatçı firma

**TÜRK
OTOMOTİV
ENDÜSTRİLERİ A.Ş.**

TOE ve MAT Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun (OYAK) iştirakidir.

Türkiye Genel Distribütörü:

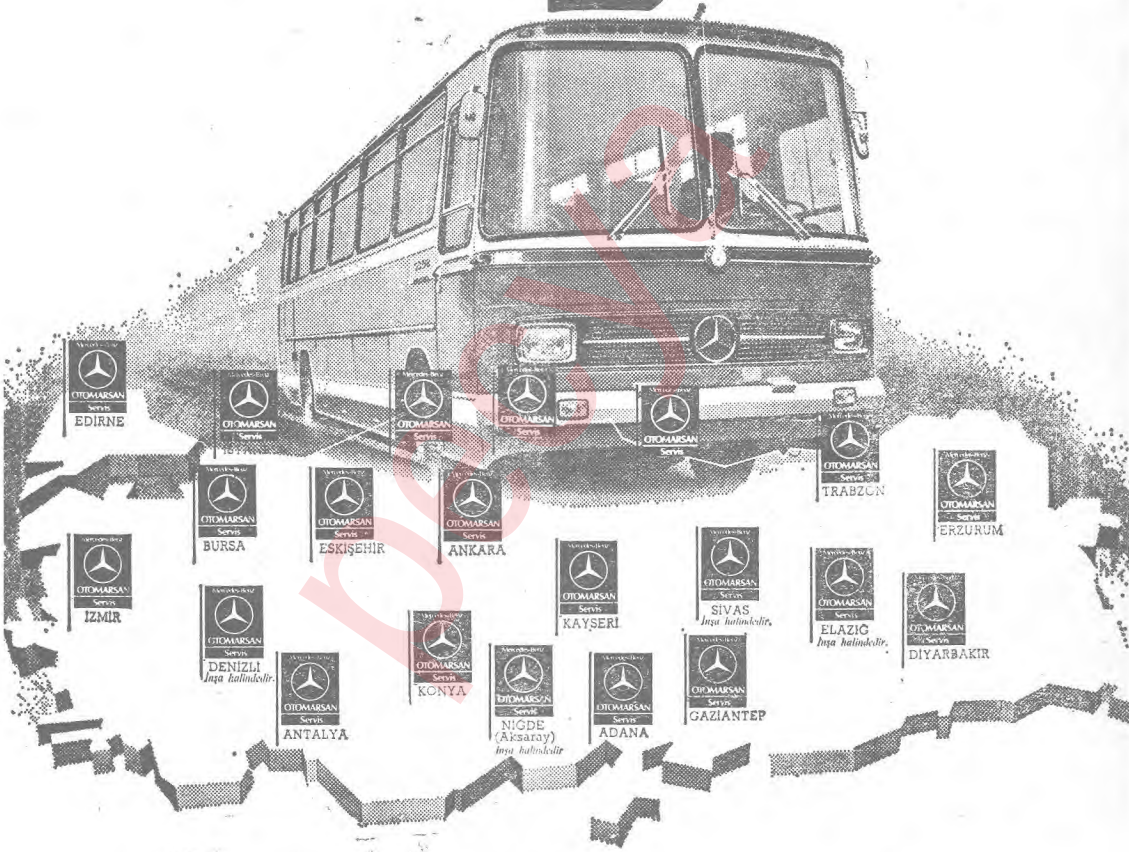

**MOTORLU
ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

Merkez 4. Levent Tel. 64 49 90-91-92
Telex: 26239 İSTANBUL

OTOMARSAN

servis ağı

OTOMARSAN'ın görevi Fabrikada bitmez...
MARSAN, imâl ettiği MERCEDES-BENZ Otobüslerini;
kin ve mükemmel bir servis ağıyla, satıştan sonra da,
büyük bir titizlik ve dikkatle izler.

Yurt sathına yayılan yetkili servis istasyonları...
na yanınızda bulabileceğiniz uzman servis elemanları...

Bol yedek parça imkânları;
OTOMARSAN'ın bu servis ağını örer;

OTOMARSAN MERCEDES-BENZ Otobüsleriyle
dilediğiniz yere güvenle gidebilirsiniz

Mercedes-Benz

OTOMARSA

"Yurt dışına taşan kan"

Yakıt giderleri belinizi bükmesin
Yeni bir kat alırken pencerelerine bakın

ISI cam®

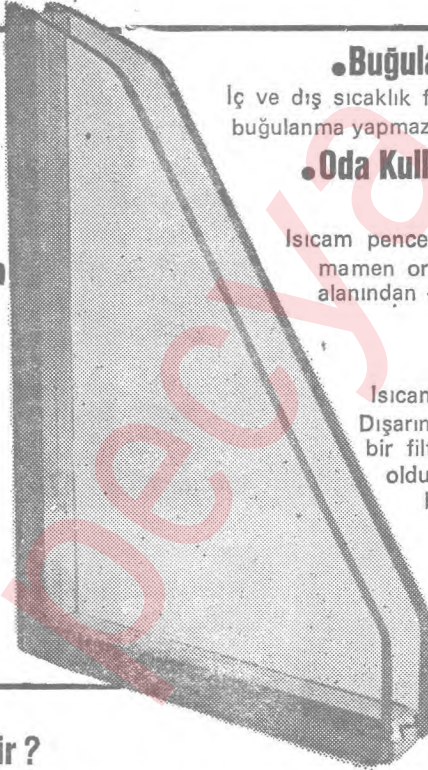
mı kullanılmış?..

Yakıttan 25-% 45 Ekonomi

Isıcam her şeyden önce
rica bir ısı yalıtkanıdır.
şın ısı kaybını önler, yakıt
derlerinden %25-% 45
onomi sağlar

İlk Tesis Masraflarında Yüksek Ekonomi

Isıcam yapıların ısıtmaya
şkin ilk tesis
masraflarında önemli
onomi sağlar
alıtkanlığının yüksek
luşu sayesinde daha ufak
azan ve brülör, daha
üçük çapta tesisat
orusu ve daha az radyatör
ilimi kullanılması, normal
amlı yapılarda ancak aşırı
akıt sarfıyla ulaşılabacak
andımanı elde etmek için
eterlidir.

•Buğulanmaya Karşı En Etkin Önlem

İç ve dış sıcaklık farkı 40 dereceyi geçmedikçe, ısıcam
buğulanma yapmaz. Sürekli berrak bir görüntü sağlar.

•Oda Kullanım Alanından Daha Verimli Yararlanma

Isıcam pencere yakınlarındaki soğuk bölgeleri ta-
mamen ortadan kaldırır. Böylece oda kullanım
alanından daha verimli bir biçimde yararlanma
olanağı sağlar.

•Gürültüden Uzak Ortam

Isıcam aynı zamanda bir ses yalıtkanıdır.
Dışarının rahatsız edici seslerine karşı etkin
bir filtre görevi görür. Evde veya işyerinde,
olduğunca gürültüsüz bir ortamda rahat
bir çalışma ve yaşama olanağı verir.

•Pencereler Yolu İle Isı Kaybını Önler

Isıcam pencereler yoluyla ısı kay-
bını, harika yalıtkan özelliği dola-
yısıyla en az %50 oranında önler.

Isıcam nedir ?

Isıcam, iki cam plakanın çevresel olarak metal bir ara çıtısı yardımıyla birbirine bağlanması esasına dayanır.
Arada kalan hava tamamen kuru olduğundan, bütün dış etkenlerin sızması özel macunlarla kesin olarak
önlenmiştir. Isıcam Türkiye Şişe Cam Fabrikaları A.Ş.'nin fabrika garantisine sahiptir.

ISICAM Az yakın,öz ısının.

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonağı Cad. No. 73 NİŞANTAŞ - İSTANBUL Tel: 46 80 27 (3 Hat)

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur.

Yazdırılabilir bilgi için Teknik Servisimize hizmetinizdedir
Tel: 46 09 05

ELKA

garantili tek kapı

ELKA

ELYAFLI PLAKA SANAYİİ TÜRK A.Ş.

Cumhuriyet Caddesi No. 273 Harbiye - İstanbul Tel : 401096 (4 Hat)

İSTANBUL

M. M. M.

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

